

**KAIKKINAISEN ROTUSYRJINNÄN POISTAMISTA
KOSKEVA KANSAINVÄLINEN YLEISSOPIMUS**

SUOMEN 23. MÄÄRÄAIKAISRAPORTTI

JOULUKUU 2015

SISÄLTÖ

I JOHDANTO	4
II ARTIKLOJEN 1-7 TÄYTÄNTÖÖNPANO	4
ARTIKLA 1	4
<i>Väestö.....</i>	4
<i>Ahvenanmaan erityinen asema.....</i>	5
ARTIKLA 2	6
<i>Hallitusohjelma</i>	6
<i>Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko.....</i>	6
<i>Kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma 2012-2013</i>	7
<i>Sisäisen turvallisuuden ohjelma.....</i>	7
<i>Syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävä poikkihallinnollinen toimenpideohjelma</i>	7
<i>Uusi yhdenvertaisuuslaki.....</i>	8
<i>Vähemmistöjä koskevasta asenneilmapiiristä</i>	9
<i>Syrjinnän vastainen työ.....</i>	11
<i>Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategia</i>	12
<i>Kotouttamisohjelma 2012–2015.....</i>	12
<i>Kotouttamisen toimintasuunnitelma.....</i>	13
<i>Turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma.....</i>	14
<i>Maahanmuuttajabarometri 2012</i>	14
<i>Good Relations -hanke.....</i>	14
<i>Romanipoliittisen ohjelman seuranta</i>	15
<i>Eduskuntapuolueet sitoutuvat toimimaan rasismia vastaan</i>	16
<i>Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteys henkilöiden verkosto</i>	16
<i>Kansallinen ihmisoikeusinstituutio</i>	17
<i>Syrjinnän vastainen työ Ahvenanmaalla.....</i>	17
<i>Kotouttaminen.....</i>	17
<i>Koettu syrjintä.....</i>	18
<i>Ahvenanmaan yhdenvertaisuusvaltuutetun toiminta</i>	18
ARTIKLA 3	19
<i>Romanit ja asuminen.....</i>	19
<i>Maahanmuuttajien asuminen</i>	20
ARTIKLA 4	20
<i>Rasistinen, syrjivä ja muukalaisvastainen aineisto Internetissä</i>	20
ARTIKLA 5	22
A. <i>Oikeus yhdenvertaiseen kohteluun tuomioistuimissa ja muussa oikeudenkäytössä.....</i>	22
<i>Ulkomaalaisvalvonta ja etnisen profiloinnin kieltö.....</i>	22
B. <i>Oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja suojaan väkivaltaa vastaan.....</i>	22
<i>Maahanmuuttajana suomalaisessa vankilassa.....</i>	22
<i>Eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastukset</i>	23
<i>Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisohjelma</i>	24
<i>Tutkimus romaninaisten kokemasta lähisuhte- ja perheväkivallasta.....</i>	25
<i>Lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma</i>	25
<i>Ihmiskaupan uhrin</i>	26
C. <i>Poliittiset oikeudet.....</i>	27
<i>Demokratiapoliittinen selonteko 2014</i>	27
<i>Maahanmuuttajien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kehittäminen</i>	27
<i>Saamelaiskäräjistä annetun lain uudistaminen.....</i>	28
D. <i>Muut kansalaisoikeudet</i>	28

Turvapaikanhakijoiden määrän nopea kasvu.....	28
Säilöönoton vaihtoehtoja kartoittava selvitys	29
Nopeutettu turvapaikkamenettely	29
Yhdenvertaisuusvaltuutettu ulkomaalaisten oikeuksien valvojana	29
Uskonnonvapauden suojaaminen lainsäädännöllä	30
<i>E. Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet</i>	31
Selvitys romanien kielellisten oikeuksien toteutumisesta.....	31
Saamen kielen elvyttämisohjelma	31
Saamenkielinen opetus	32
Saamenkieliset sosiaali- ja terveyspalvelut	34
Selvitys vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden henkilöiden kokemasta syrjinnästä sosiaali- ja terveyspalveluissa	35
Paperittomien henkilöiden terveyspalvelut	35
Tutkimus venäläis-, somali- ja kurditaustaisten terveydestä ja hyvinvoinnista.....	36
Toimintaohjelma tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämiseksi	36
Poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus	37
Syrjintä suomalaisilla työmarkkinoilla –tutkimusraportti.....	37
Maahanmuuttajanaisten työmarkkina-aseman parantaminen	37
Turvapaikan saaneiden asuminen	38
ARTIKLA 6	38
<i>Oikeusturvakeinot syrjintäasioissa</i>	38
ARTIKLA 7	40
<i>A. Opetus ja koulutus</i>	40
Ihmisoikeudet opetussuunnitelmissa	40
Selvitys ihmisoikeuskasvatuksen ja –koulutuksen toteutumisesta	40
Selvitys ihmisoikeuksiin liittyvien tavoitteiden toteutumisesta opettajainkoulutuksessa.....	41
Oppimateriaalit	41
Vähemmistöihin kuuluvien lasten koulukiusaamisesta.....	41
Poliisin perus- ja ihmisoikeuskoulutus	43
Oikeushallinnon perus- ja ihmisoikeuskoulutus	44
<i>B. Kulttuuri</i>	44
Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus.....	44
Selvitys romanien osallistumisesta kulttuuritoimintaan.....	45
Selvitys venäjänkielisten osallistumisesta kulttuuritoimintaan	45
Valtionavustukset monikulttuurisuuden tukemiseen	46
<i>C. Tiedotus</i>	47
Vähemmistökielinen media ja julkaisutoiminta.....	47
III. MUUT KOMITEAN SUOSITUKSET	48
A. YLEISSOPIMUS SIIRTOTYÖNTEKIJÖIDEN OIKEUKSIEN SUOJELUSTA	48
B. ITSENÄISTEN MAIDEN ALKUPERÄIS- JA HEIMOKANSOJA KOSKEVA KANSAINVÄLISEN TYÖJÄRJESTÖN YLEISSOPIMUS NRO 169.....	48
C. DURBANIN JULISTUKSEN JA TOIMINTAOHJELMAN SEURANTA	49
D. KANSALAISJÄRJESTÖJEN KUULEMINEN	49
E. TIETOJEN LEVITTÄMINEN	49
F. PERUSRAPORTTI	50
LIITTEET	50

I JOHDANTO

1. Tämä Suomen hallituksen 23. määräaikaisraportti kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen täytäntöönpanosta kattaa ajanjakson marraskuusta 2011 joulukuuhun 2015. Raportointikaudella on hyväksytty uusi yhdenvertaisuuslaki sekä toteutettu lukuisia hankekokonaisuuksia syrjinnän torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Vähemmistöihin kohdistuvaa syrjintää ja syrjintäkokemuksia on tutkittu muun muassa kansallisen syrjinnän seurantajärjestelmän vuosittaisilla tutkimuksilla ja tehty sitä näkyväksi julkaisemalla ajantasaista tietoa syrjinnän seurannan verkkosivulla¹. Suomessa ennen näkemätön 30 000 turvapaikanhakijan määrä on ylittynyt vuonna 2015. Suomesta suojelua hakevien määrä on haaste Suomen turvapaikkajärjestelmälle ja kotouttamiselle.

II ARTIKLOJEN 1-7 TÄYTÄNTÖÖNPANO

Artikla 1

Väestö

2. Komitea suositteli, että sopimusvaltion olisi toimitettava kattavat tilastotiedot väestönsä etnisestä koostumuksesta (kpl 7).

3. Suomen ennakkoväkiluku oli vuoden 2014 lopussa 5 474 289 henkilöä. Väkiluku kasvoi vuoden aikana 23 020 hengellä, mikä on 1 690 henkeä vähemmän kuin vuonna 2013.²

4. Tilastokeskus³ tilastoi Suomessa asuvia henkilöitä kansalaisuuden, kielen ja syntymämaan mukaan. Henkilöitä voidaan tilastoida myös syntyperän mukaan, joka muiden Pohjoismaiden tapaan tarkoittaa henkilön vanhempien syntymämaata. Henkilötietolain (523/1999) mukaan arkaluonteisten henkilötietojen käsittely on kielletty. Arkaluonteisina tietoina pidetään muun muassa henkilötietoja, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan rotua tai etnistä alkuperää. Arkaluonteisten tietojen käsittelykielto ei kuitenkaan estä tietojen käsittelyä historiallista tai tieteellistä tutkimusta taikka tilastointia varten. Koska väestölaskenta tehdään rekistereiden pohjalta, ei Suomi voi tuottaa virallista tilastoa etnisistä ryhmistä.

5. Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden määrä ylitti 300 000 rajan vuoden 2013 lopussa. Tilastokeskuksen mukaan tuolloin Suomessa asui 301 524 ulkomaalaistaustaista, mikä oli 5,5 prosenttia koko väestöstä. Ensimmäisen polven eli ulkomailla syntyneitä ulkomaalaistaustaisia oli 256 241 ja toisen polven eli Suomessa syntyneitä 45 283.⁴

6. Maanosittain tarkasteltuna kaikista ulkomaalaistaustaisista 59 prosenttia oli taustaltaan eurooppalaisia. Aasialaistaustaisia oli 24 prosenttia ja afrikkalaistaustaisia 12 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisista selvästi suurin ryhmä olivat henkilöt, joiden taustamaa oli Venäjä tai entinen

¹ <http://www.equality.fi>

² http://www.tilastokeskus.fi/til/vamuu/2014/12/vamuu_2014_12_2015-01-27_tie_001_fi.html

³ https://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_003.html?s=0#5

⁴ Väestörakenne 2013, Tilastokeskus: http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2013/02/vaerak_2013_02_2014-12-10_tie_001_fi.html

Neuvostoliitto. Heitä oli vuoden 2013 lopussa 74 202, mikä on neljäsosa kaikista ulkomaalaistaustaisista. Seuraavaksi suurimmat ryhmät olivat virolaistaustaiset, 40 990 henkilöä, somaliaistaustaiset, 15 723 henkilöä ja irakilaistaustaiset, 11 942 henkilöä.

7. Vuoden 2013 lopussa ulkomaalaistaustaisista miehiä oli 153 007 ja naisia 148 517. Miesten osuus ulkomaalaistaustaisista oli 51 prosenttia, ja on ollut hitaassa nousussa 2000-luvulla. Suomalaistaustaisten joukossa miesten osuus oli vuoden 2013 lopussa 49 prosenttia kuten myös Suomen koko väestössä.

8. Taustamaittain tarkasteltuna erot Suomessa asuvien taustamaaryhmien sukupuolijakaumissa ovat huomattavia. Suurin miesten osuus oli brittiläistaustaisilla, joista 80 prosenttia oli miehiä. Seuraavaksi suurimmat miesten osuudet olivat nigerilais-, nepalilais- ja pakistaniilaistaustaisilla. Thaimaalaistaustaisista peräti 85 prosenttia ja filippiiniläistaustaisista 71 prosenttia oli naisia. Suurimmista taustamaaryhmistä myös esimerkiksi venäläis-, kiinalais- ja vietnamläistaustaisilla oli naisennemmistö.

9. Ulkomaalaistaustaisten ikärakenne poikkeaa selvästi suomalaistaustaisista. Ulkomaalaistaustaiset ovat ikärakenteeltaan huomattavasti nuorempia. Myös ensimmäisen polven ja toisen polven ulkomaalaistaustaisten ikärakenne eroaa suuresti toisistaan. Ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisten joukossa 25–34-vuotiaat erottuvat erityisen selvästi muita ikäluokkia suurempana. Toisen polven ulkomaalaistaustaiset ovat vielä nuoria – heistä lähes puolet oli vielä alle kouluikäisiä eli 0–6-vuotiaita vuonna 2013. Alle 30-vuotiaita toisen polven ulkomaalaistaustaisista oli 93 prosenttia.

10. Suomessa jokainen päättää itse äidinkielestään. Viranomaisen on oma-aloitteisesti selvitettävä, mikä on henkilön rekisteröity äidinkieli. Toisen maan kansalaisella on samat oikeudet kuin Suomen kansalaisella käyttää suomea tai ruotsia viranomaisissa. Vieraskielisten määrä oli vuoden 2013 lopussa 289 068, mikä oli 5,3 prosenttia väestöstä. Suomea äidinkielenään puhuvia oli 4 869 362 henkilöä, (89,3 prosenttia väestöstä), ruotsia puhuvia 290 910 henkilöä, (5,3 prosenttia) ja saamea puhuvia 1 930 henkilöä, (0,04 prosenttia).

11. Suurin vieraskielisten ryhmä oli venäjää äidinkielenään puhuvat, joita oli 66 379 henkilöä. Seuraavaksi suurimmat vieraskieliset ryhmät olivat vironkieliset (42 936), somalinkieliset (15 789), englanninkieliset (15 570) ja arabiankieliset (13 170).

Ahvenanmaan erityinen asema

12. Yli 6 500 saaresta muodostuva Ahvenanmaa on Suomeen kuuluva ruotsinkielinen maakunta. Ruotsinkielisen asemasta, laajasta itsehallinto-oikeudesta ja maakuntapäivien toimivallasta säättää tiettyjä lakeja säädetään erillisellä itsehallintolailla (1144/1991). Saarilla asuu 28 916 asukasta. Ahvenanmaa on moniarvoinen yhteiskunta, jossa on edustettuna 95 kansallisuutta ja 64 kieltä (88,3 % ruotsin kieltä, 4,8 % suomen kieltä ja 6,9 % muita kieliä).⁵

13. Ahvenanmaan erityisasema perustuu Kansainliiton päätökseen vuodelta 1921. Vuosina 1917–1921 ahvenanmaalaiset ajoivat maakunnan liittämistä uudelleen aikaisempaan emämaahan

⁵ Vuoden 2014 tilastot.

Ruotsiin. Suomi ei halunnut menettää Ahvenanmaata ja se tarjosi sille itsehallintoa. Ahvenanmaalaiset eivät kuitenkaan hyväksyneet Suomen tarjousta ja kiista saarimaakunnasta vietiin lopulta Kansainliiton ratkaistavaksi. Kansainliitto päätti, että Ahvenanmaa kuuluu Suomeen, mutta siitä on muodostettava itsehallintoalue.

14. Suomella on velvoite taata ahvenenmaalaisille oikeudet säilyttää ruotsin kieli, oma kulttuuri ja omat paikalliset tavat. Samalla laadittiin myös Ahvenanmaata koskeva kansainvälinen yleissopimus, jonka mukaan Ahvenanmaasta tehtiin puolueeton alue, jota ei myöskään saa linoittaa. Suomen EU-liittymisasiakirjan osana on Ahvenanmaata koskeva pöytäkirja n:o 2. Pöytäkirjalla tunnustetaan Ahvenanmaan erityinen kansainvälisoikeudellinen asema sekä mm. Ahvenanmaan kotiseutu-oikeus. Ahvenanmaan itsehallinto on yleisesti tunnustettu ja vahvasti ankkuroitu Suomen valtiosääntöön.

15. Ahvenanmaa on Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan yksikielisesti ruotsinkielinen. Kielilaki ei koske Ahvenanmaan maakuntaa (kielilain 7 §). Suomen kansalaisella on kuitenkin Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan oikeus omassa asiassaan käyttää suomen kieltä maakunnassa toimivassa tuomioistuimessa ja muussa valtion viranomaisessa.

16. Suomen eduskunnassa Ahvenanmaan edustajalle on varattu yksi paikka.

Artikla 2

Hallitusohjelma

17. Pääministeri *Juha Sipilän* 29.5.2015 nimitetyn hallituksen tavoitteena⁶ on nostaa Suomen talous kestäväksi kasvun ja kohenevan työllisyyden uralle sekä turvata julkisten palvelujen ja sosiaaliturvan rahoitus. Hallitus toteuttaa rakenteellisia uudistuksia, jotka edistävät työllisyyttä, yrittäjyyttä ja talouskasvua. Hyvinvoinnin ja terveyden osalta painotetaan varhaista tukea, ennaltaehkäisevää työtettä ja vaikuttavia asiakaslähtöisiä palveluketjuja yli hallinnonrajojen. Tavoitteena on vahvistaa ihmisoikeuksien toteutumista ja mahdollistaa ihmisille omien valintojen tekeminen. Hallitus edistää työperäistä maahanmuuttoa kannustaen avoimeen keskusteluun maahanmuuttopolitiikasta, mutta sallimatta rasismia, sekä suvaitsevaista ja ihmisarvoa kunnioittavaa kansallista keskustelukulttuuria.

Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko

18. Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko 2014 (VNS 6/2014 vp)⁷ linjaa valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeustoimintaa kotimaassa ja kansainvälisesti. Hallitus sitoutuu omassa toiminnassaan nollatoleranssiin suhteessa rasistiseen ja muuhun vihapuheeseen.

19. Hallitus painottaa moniperusteisen syrjinnän tunnistamista, ennaltaehkäisyä ja poistamista. Syrjinnän moniperustaisuuden ymmärtäminen ja sen sisällyttäminen lainsäädäntöön on olennai-

⁶ <http://valtioneuvosto.fi/sipilan-hallitus/hallitusohjelma>

⁷ <http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=136941&GUID={7E6D44FB-6F31-4BFA-A521-F5CCAC509B24}>

nen osa syrjinnän poistamisessa. Uudessa yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) moniperustaiseen syrjintään on puututtu siten, että aiemman vähemmistövaltuutetun tehtävistä poiketen uusi yhdenvertaisuusvaltuutettu valvoo yhdenvertaisuuslain noudattamista yhtäaikaaisesti kaikkien syrjintäperusteiden osalta.

Kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma 2012-2013

20. Suomen ensimmäinen kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma⁸ hyväksyttiin maaliskuussa 2012. Kyseessä oli poikkihallinnollinen toimintaohjelma, jonka painopiste oli konkreettisissa hankkeissa. Ohjelma sisälsi 67 erillistä hanketta, jotka jakautuivat kaikkien ministeriöiden hallinnonaloille.

21. Toimintaohjelman yleisestä seurannasta vastasi valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyh-teyshenkilöiden verkosto. Vastuu yksittäisten toimintaohjelmahankkeiden täytäntöönpanosta oli ministeriöillä. Kansalaisyhteiskunnan toimijoista koostunut perus- ja ihmisoikeustoimijoiden pa-neeli osallistui toimintaohjelman seurantaan.

22. Oikeusministeriö teetti toimintaohjelmasta riippumattoman arvioinnin, jossa tarkasteltiin toimintaohjelman laatimista, sisältöä ja sen toimeenpanoa. Arvioijat suosittelivat toimintaohjel-mamuotoisen työn jatkamista, mutta ehdottivat selkeämpiä painopistevalintoja ja että ohjelmaa valmisteltaisiin vahvemmin yhteydessä hallitusohjelmaan ja valtion talousarvioon.

23. Valtioneuvosto laati järjestyksessään toista kansallista toimintaohjelmaa perus- ja ihmis-oikeuksien edistämiseksi Suomessa.

Sisäisen turvallisuuden ohjelma

24. Valtioneuvosto teki kesäkuussa 2012 periaatepäätöksen kolmannesta sisäisen turvallisuu-den ohjelmasta, jonka nimi on *Turvallisempi huominen*⁹. Sisäisen turvallisuuden ohjelman ydin-sisältö muodostuu arjen turvallisuuden näkökulmasta tärkeimpien turvallisuusongelmien ennal-taehkäisystä ja ratkaisusta. Ohjelmassa on kuvattu arjen turvallisuuden tilanne ja haasteet ja esi-tetty 64 toimenpidettä. Lisäksi ohjelmassa on esitetty tunnusluvut, joilla seurataan sisäisen tur-vallisuuden kehitystä. Toimenpiteistä noin kaksi kolmannesta painottuu ennaltaehkäiseviin toi-miin.

Syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävä poikkihallinnollinen toimenpideoh-jelma

25. Sosiaali- ja terveysministeriö koordinoi syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vä-hentävää poikkihallinnollista toimenpideohjelmaa. Ohjelmalla toteutettiin hallituskaudella 2011–2015 hallituksen strategista linjausta vähentää köyhyyttä, eriarvoisuutta ja syrjäytymistä. Toi-menpideohjelman tavoitteena on vakiinnuttaa pysyvä toimintamalli yhteiskunnalliseen päätök-

⁸ <http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/182012kansallinenperus-jaihmisoikeustoimintaohjelma201282112013.html>

⁹ http://www.intermin.fi/download/34893_262012_STO_III_fi.pdf?856e9e241c05d188

sentekoon. Päätöksenteossa tulee aina ottaa huomioon vaikutukset ihmisten hyvinvointiin, terveyteen ja syrjäytymiseen.

Uusi yhdenvertaisuuslaki

26. Komitea suositteli, että yhdenvertaisuuslain uudistamisessa täsmennettäisiin etnisen alkuperän perusteella tapahtuvan syrjinnän kieltoa myös yksityiselämän piiriin kuuluvissa oikeustoimissa (kpl 9).

27. Uusi yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) tuli voimaan 1.1.2015. Uusi laki antaa aiempaa huomattavasti laajempaa suojaa syrjinnältä. Lakia sovelletaan julkisen toiminnan lisäksi yksityiseen toimintaan, ei kuitenkaan yksityis- eikä perhe-elämän piiriin kuuluvaan toimintaan eikä uskonnonharjoitukseen.

28. Suoja syrjinnältä on yhtä laaja riippumatta siitä, perustuuko syrjintä etniseen alkuperään, ikään, kansallisuuteen, kieleen, uskontoon, vakaumukseen, mielipiteeseen, terveydentilaan, vammaisuuteen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai muuhun henkilöön liittyvään syyhyn.

29. Velvoite edistää yhdenvertaisuutta laajeni koskemaan viranomaisten lisäksi opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä ja oppilaitoksia ja kouluja sekä työnantajia. Heillä on velvollisuus laatia suunnitelma yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Suunnitelman laatimisvelvollisuus koskee työnantajia, joiden palveluksessa on säännöllisesti vähintään 30 henkilöä. Suunnitelma on laadittava kattamaan kaikki yhdenvertaisuuslain mukaiset syrjintäperusteet, aikaisemmin suunnitelma tuli laatia vain etnisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

30. Viranomaisen, koulutuksen järjestäjän ja työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tarvittaessa kohtuullisia mukautuksia tekemällä varmistettava vammaiselle henkilölle muiden kanssa yhdenvertaiset asiointi-, koulutus- ja työnsaantimahdollisuudet. Myös tarjolla olevia tavaroita ja palveluja tulee saada yhdenvertaisesti muiden kanssa. Henkilön vamma on otettava huomioon palvelutilanteessa ja pyrittävä mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi järjestämään sitä tarvitsevalle esteetön kulkureitti. Työnantajilla on jo tähänkin asti ollut velvollisuus tehdä kohtuullisia mukautuksia vammaista työntekijää varten. Sen sijaan palveluiden ja tavaroiden tarjoajille, esimerkiksi hotelleille, ravintoloille ja vähittäiskaupoille, tämä on uusi velvoite. Palvelujen ja tavaroiden tarjoajilla tarkoitetaan laissa myös julkisten tavaroiden tarjoajia. Vaikka kohtuulliset mukautukset koskivat työnantajaa jo edellisen yhdenvertaisuuslain aikana, työnantajan on uutena velvoitteena pyynnöstä viipymättä annettava kirjallinen selvitys menettelynsä perusteista vammaiselle, joka katsoo kohtuullisten mukautusten epäämisen vuoksi tulleensa syrjityksi työtä tai virkaa hakiessaan taikka työ- tai virkasuhteessa.

31. Tähän asti syrjityksi joutuneen mahdollisuudet saada esimerkiksi neuvoja ja oikeusapua ovat olleet erilaiset sen mukaan, mikä katsotaan syrjinnän perusteeksi. Myös viranomaisvalvonnassa on ollut eroja. Kun vähemmistövaltuutettu valvoi aiemmin vain etnisen syrjinnän kiellon noudattamista, valvoo uusi yhdenvertaisuusvaltuutettu yhdenvertaisuuslain noudattamista kaikkien syrjintäperusteiden osalta.

32. Yhdenvertaisuuden toteutumista työelämää koskevissa yksittäistapauksissa valvovat edelleen työsuojeluviranomaiset, mutta myös yhdenvertaisuusvaltuutetulla on työelämän yhdenvertaisuutta koskevia tehtäviä. Tasa-arvovaltuutettu valvoo edelleenkin tasa-arvolain noudattamista.

33. Syrjintälautakunta ja tasa-arvolautakunta yhdistettiin. Uuden lautakunnan toimiala kattaa kaikkien syrjintäperusteiden valvonnan. Lautakunta voi antaa kielto- ja velvoitepäätöksiä sekä yhdenvertaisuuslain nojalla myös vahvistaa osapuolten välisen sovinnon. Lautakunta voi asettaa kielto- ja velvoitepäätöksensä tehosteeksi uhkasakon. Lautakunta ei valvo yhdenvertaisuuslain noudattamista työelämässä.

34. Sukupuolisyrjinnän kiellosta ja sukupuolten tasa-arvosta säädetään edelleen tasa-arvolaisissa. Uudistuksessa tasa-arvolakiin on lisätty säännökset sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän kiellosta, työpaikan tasa-arvosuunnitelmaa koskevia säännöksiä on tarkistettu ja oppilaitosten tasa-arvosuunnittelu laajennetaan myös perusopetuksessa tarkoitettua opetusta antaviin kouluihin.

35. Uudistuksen yhteydessä tasa-arvovaltuutetun, lapsiasiavaltuutetun ja yhdenvertaisuusvaltuutetun virat ja toimistot koottiin oikeusministeriön hallinnonalalle. Tämä koskee myös yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaa. Erityisvaltuutetut ja uusi lautakunta toimivat itsenäisinä ja riippumattomina viranomaisina oikeusministeriön hallinnonalalla. Tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvolautakunta sekä lapsiasiavaltuutettu ovat tähän asti toimineet sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä. Yhdenvertaisuuslain noudattamista valvovat vähemmistövaltuutettu ja syrjintälautakunta ovat toimineet sisäministeriön yhteydessä.

36. Uudistuksen yhteydessä myös uuden yhdenvertaisuuslain mukaiset yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämiseen liittyvät tehtävät ja hankkeet sekä etnisten suhteiden neuvottelukunta siirtyivät sisäministeriöstä oikeusministeriöön. Tästä johtuen valtioneuvoston asetus oikeusministeriöstä (106/2015) muutettiin siten, että ministeriö vastaa yhdenvertaisuudesta ja hyvien etnisten suhteiden edistämisestä.

37. Tasa-arvolakiin liittyvät tehtävät ovat jatkossakin sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla.

Vähemmistöjä koskevasta asenneilmapiiristä

38. Ääriivasemmistolaisen, anarkistisen, äärioikeistolaisen tai ns. yhden asian ekstremismin muotojen ei arvioida olevan uhka Suomen valtiorakenteita tai kriittisiä järjestelmiä kohtaan. Ääriivasemmistolainen ja anarkistinen liikehdintä on ollut varsin maltillista ja rauhanomaista verrattuna muuhun Eurooppaan. Tuhopolttoja ja muita sabotaasiluonteisia vahingontekoja, joista anarkistit ovat ottaneet julkisesti vastuun, on kuitenkin tapahtunut.¹⁰

39. Äärioikeistolainen toiminta on ollut pitkään Suomessa hyvin pienimuotoista ja marginaalista. Paikallisten skinhead-yhteisöjen aktivoitumista on kuitenkin havaittu. Rassistista liikehdintää on havaittu niillä paikkakunnilla, joihin on lyhyessä ajassa tullut suhteellisen paljon maa-

¹⁰ Kansallinen toimenpideohjelma väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisemiseksi 2012. [Http://www.intermin.fi/download/34402_282012.pdf?e74fa66af9cad288](http://www.intermin.fi/download/34402_282012.pdf?e74fa66af9cad288)

hanmuuttajia. Äärioikeistolainen väkivalta ilmenee lähinnä rasistisesti motivoituneina pahoinpitelyinä ja kohtaamisissa tapahtuvana katuväkivaltana. Suomalaisen äärioikeiston toiminta on keskittynyt enimmäkseen propagandan levittämiseen internetissä sekä mm. tarrojen ja lentolehtisten avulla. Suomalaisilla äärioikeistolaisilla henkilöillä on kytköksiä myös muihin maihin. Yksittäiset, jyrkän ekstremistiset henkilöt, muodostavat vaikeasti ennakoitavan turvallisuusuhan yhteiskunnalle. Näiden yksinäisten toimijoiden tunnistaminen on hyvin haasteellista, sillä he eivät ole osa mitään ääriyhmää. Suomen muslimiyhteisö on heterogeeninen ja pääasiassa maltillinen. Väkivaltaiset, radikaali-islamistiset näkemykset eivät liity Suomessa yhteisöihin vaan ne ovat yksilötason ongelmia.

40. Suomen toisen kansalliskielen ruotsin kielen osalta on varsinkin sosiaalisessa mediassa esitetty voimakkaitakin mielipiteitä. Ruotsin kielen asemaa toisena kansalliskielenä on kyseenalaistettu. Vakavana ilmiönä ovat olleet ruotsinkielisiin ja/tai ruotsin kielen parissa työskenteleviin kohdistetut uhkaukset, joita ovat saaneet useat toimittajat, virkamiehet ja muun muassa Svenska Finlands folkting.

41. Saamelaisten kokema syrjintä koskee ennen kaikkea saamenkielisten palvelujen järjestämistä ja resursointia. Saamelaisiin kohdistuva syrjintä ilmenee tyypillisesti vaikeasti havaittavana niin sanottuna rakenteellisena syrjintänä, erityisesti saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Saamelaiskäräjät on huolissaan siitä, että sosiaalisessa mediassa ja painetun median yleisöosastoilla on paljon kielteistä kirjoittelua saamelaisista ja saamelaiskulttuurista, saamelaiselinkeinoista ja saamelaisten oikeuksista. YK:n alkuperäiskansa-asioiden pysyvälle foorumille vuonna 2013 laaditussa tutkimuksessa¹¹ käsiteltiin Pohjoismaiden alkuperäiskansanuorten osallistumista päätöksentekoon. Nuoret kokevat raskaaksi sen, että he joutuvat toistuvasti puolustamaan saamelaisten oikeuksia ja selittämään, mistä saamelaisuudessa on kyse. Osittain tulehtuneet suhteet sekä saamelaisten ja valtaväestön välillä että saamelaisyhteisöjen sisällä ovat johtaneet siihen, että nuoret eivät halua tai uskalla osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun tai politiikkaan. Naisjärjestöt ovat huomauttaneet, että Suomen saamelaisia käsittelevä tutkimustieto on sukupuolineutraalia, ja saamelaisnaisten ja -tyttöjen elämästä ja heidän kokemastaan syrjinnästä tiedetään hyvin vähän.

42. Huhtikuussa 2014 julkaistu vähemmistövaltuutetun (1.1.2015 lähtien yhdenvertaisuusvaltuutettu) selvitys *Erilaisena arjessa - selvitys romanien syrjintäkokemuksista*¹² paljastaa Suomen romanien kokevan runsaasti syrjintää kaikilla elämäalueilla. Yhteensä 68,7 % selvitystä varten haastatelluista vastaajista (n=249) kertoo kokeneensa syrjintää jollakin elämän alueella viimeisen vuoden aikana. Romaneilla on enemmän syrjintäkokemuksia kuin Suomessa asuvilla somalia-laistaustaisilla ja venäjänkielisillä. Osa vastaajista kertoo, että romaniyhteisössä esiintyy tapoja, jotka he kokevat haitallisiksi yksilön näkökulmasta. Selvityksessä käy myös ilmi, että suuri osa (77.6 %) romaneista on halukkaita muuttamaan jonkun piirteen romanikulttuurissa, jos siihen olisi mahdollisuus. Tulokset ovat viestivät, että romaniyhteisössä on valmiutta keskusteluun myös vaikeista asioista.

¹¹ Study on the right to participation of indigenous youth in the Nordic countries in decision-making processes (E/C.19/2013/8), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/230/93/PDF/N1323093.pdf?OpenElement>

¹² http://www.ofm.fi/fi/ajankohtaista/1/0/tiedote_syrjinta_arkea_suomen_romaneille_-_lahes_70_kokenut_syrjintaa_viimeisen_vuoden_aikana_52876

43. Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liiton mukaan syrjintää venäjänkielisiä kohtaan on ollut havaittavissa entistä selkeämmin parin viime vuoden aikana muun muassa Ukrainan kriisin myötä. Kielteiset stereotyyppit vaikeuttavat venäjänkielisten arkielämää ja kotoutumista ja samalla myös venäjänkieliseen kantaväestöön aletaan suhtautua kielteisemmin. ”Venäläisviha” on edelleen näkyvä ilmiö, joka voi vaihdella avoimesta asenteesta hiljaiseen sietämiseen. Työ- ja elinkeinoministeriön toteuttaman tutkimushankkeen tuloksena syntyneen tutkimusraportin *Syrjintä suomalaisilla työmarkkinoilla*¹³ mukaan venäjänkielisiin kohdistuu Suomessa huomattavaa työ-syrjintää, sillä venäjänkieliset testihakijat joutuivat empiirisessä tutkimuksessa lähettämään kaksi kertaa enemmän hakemuksia, kuin suomenkieliset, saadakseen kutsun työhaastatteluun. Suhtautumisessa venäjänkielisiin voidaan havaita alueellisia eroja. Itä-Suomessa venäjänkielisten palvelujen taso on varsin hyvä ja venäjän kieltä myös opiskellaan aktiivisemmin. Myös pääkaupunki-seudun kouluihin suunnitellaan lisää venäjän opetusta.

44. Euroopassa juutalaisiin kohdistuneet iskut ovat lisänneet turvajärjestelyjen tarvetta myös Suomessa. Juutalaisvastaisuutta esiintyy muun muassa lehtikirjoittelun muodossa.

Syrjinnän vastainen työ

45. Suomessa syrjinnän vastaista työtä tekevät monet eri tahot, kuten yhdenvertaisuusvaltuutettu ja viranomaisten ohella työelämän osapuolet, tasa-arvoelimet, neuvottelukunnat ja kansalaisjärjestöt. Osa syrjinnän vastaisesta toiminnasta kohdistuu samanaikaisesti useisiin eri syrjintäperusteisiin ja sitä toteutetaan monen eri tahon yhteistyönä. Tällaista toimintaa on muun muassa syrjinnän kansallisen seurantajärjestelmän toimeenpano, kansallisen syrjinnän vastaisen ohjelman toteutus, sekä tietojen kerääminen viharikoksista.

46. Vuoden 2015 alusta lukien oikeusministeriö koordinoi kansallisen syrjinnän seurantajärjestelmän toimeenpanoa. Syrjinnän seurantajärjestelmä on kolmiportainen ja koostuu (1) ajan-tasaisen syrjintätiedon ja tutkimuksen keräämisestä ja julkaisemisesta erityisellä verkkosivulla, (2) vuosittain tehtävästä syrjintätutkimuksesta ja (3) kerran hallituskaudessa (4 vuotta) julkaistavasta Syrjintä Suomessa -tietoraportista¹⁴. Vähemmistöihin kohdistuvasta syrjinnästä saadaan tietoa sekä syrjinnän seurantajärjestelmän että vuosittaisen viharikostutkimuksen kautta. Lisäksi vähemmistöihin kohdistuvasta syrjinnästä saadaan tietoa myös muiden toimijoiden erillistutkimuksista, kuten Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) tekemästä tutkimuksesta ja Eurobarometritutkimuksista.

47. Syrjinnän seurantaryhmä on raportointijakson aikana hankkinut tutkimukset 1) syrjinnän uhrien oikeusturvakeinojen saavutettavuudesta ja vaikuttavuudesta (*access to justice*) ja 2) vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden henkilöiden kokemuksista syrjinnästä sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tutkimus syrjinnästä koulutuksessa ja opintojen ohjauksen yhdenvertaisuusvaikutuksista julkaistaan vuoden 2015 aikana.

¹³ http://www.tem.fi/yhdenvertaisuus?104075_m=106487

¹⁴ <http://yhdenvertaisuus-fi->

bin.directo.fi/@Bin/812e013583d2277dc4b7e65f9f7c360a/1450779533/application/pdf/334467/Julkaaisu_A4_042014-web.pdf

48. Kansallista syrjinnän vastaista ohjelmaa on toteutettu vuosina 2007–2015 ministeriöiden ja Euroopan komission rahoituksella. Ohjelmassa on raportointijakson aikana toteutettu syrjinnän vastaista ja yhdenvertaisuutta edistävää toimintaa seuraavasti:

- 2014–2015: Koulutustilaisuuksien sarja uudesta yhdenvertaisuuslainsäädännöstä avainryhmille, urheilu- ja liikuntasektorin yhdenvertaisuuskampanja, vähemmistöjärjestöjen syrjinnän vastaisen työn koulutusohjelma, vähemmistöjen paikallista osallisuutta ja vaikuttamistapoja testaava ohjelma, yritysten monimuotoisuusjohtamisen ohjelma, mediakampanja (TV, sosiaalinen media) ”*Kysy suoraan*” ja kansainvälinen seminaari romanien syrjinnästä.
- 2013: Kansainvälinen konferenssi saamelaisten kotiseutualueella, nuorten mediaohjelma, romaniportaali, työelämän monimuotoisuusohjelma, Syrjimättömyys – julkaisusarja (3 julkaisua).
- 2012: Kampanja ”*Asenne meininki*” työnantajille vähemmistönuorten työllistämiseksi), tutkimus syrjimättömän pedagogiikan keinoista, yhdenvertaisuussuunnittelun opas oppilaitoksille, työpajat opettajakoulutusta antaville yliopistoille, romanien asu- misen yhdenvertaisuusosio ja tutkimus syrjinnästä työhönotossa.

49. Opetus- ja kulttuuriministeriö on yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa tukenut rasismin ja syrjinnän vastaisia toimia laajasti osana hallituksen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa 2012–2015. Ohjelma korostaa maahanmuuttajien, romanien ja saamelaisten yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä. Nuorisoasiain neuvottelukunnan vuoden 2015 alussa antaman arvion mukaan ohjelmassa mainittuja rasismin, syrjinnän ja suvaitsemattomuuden vastaisia toimia on toteutettu melko kattavasti.

Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategia

50. Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiassa¹⁵ arvioidaan Suomeen kohdistuvaa muutto- liikettä sekä liikkuvuuden merkitystä yhteiskunnalle, jossa eläköityvien ikäluokkien määrä kasvaa merkittävästi. Strategiassa tarkastellaan maahanmuuttoon, liikkuvuuteen ja kotoutumiseen sekä monimuotoisuuden hyväksymiseen liittyviä kysymyksiä sekä linjataan Suomen maahanmuuttopolitiikan kehityssuunnat ja tavoitteet. Tavoitteena on maahanmuuttopolitiikan linja, joka tukee suvaitsevan, turvallisen ja moniarvoisen Suomen rakentamista sekä lisää Suomen kansainvälistä kilpailukykyä. Maahanmuuttostrategiaan pohjautuva toimenpideohjelma valmistui maaliskuussa 2014.

Kotouttamisohjelma 2012–2015

51. Komitea suositteli toimenpiteitä kotoutumisen edistämisestä annetun lain täytäntöön panemiseksi ja kotouttamisohjelman toteuttamiseksi (kpl 16).

¹⁵ <http://www.intermin.fi/maahanmuutto2020>

52. Hallitus hyväksyi kesäkuussa 2012 periaatepäätöksellä ensimmäisen kotouttamisohjelman vuosiksi 2012–2015¹⁶. Ohjelman lähtökohtana on maahanmuuttajien kotoutumisen edistäminen paikallisyhteisöjen kautta. Tavoitteena on maahanmuuttajien osallisuus kaikilla yhteiskunnan aloilla. Kielitaito, ammattitaidon turvaava koulutus, ja työ on linjattu keskeisiksi kotoutumisen edistämisen painopisteiksi.

53. Kunnat laativat kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi kotouttamisohjelman, joka hyväksytään kunnanvaltuustossa. Kotouttamisohjelma sisältää suunnitelman siitä, miten kunnan yleiset palvelut toteutetaan maahanmuuttajille soveltuvina. Kunnan kotouttamisohjelma sisältää myös suunnitelman erityisesti kotoutumista edistävästä ja tukevista toimenpiteistä eri ryhmille sekä suunnitelman hyvien etnisten suhteiden ja kulttuurien välisen vuoropuhelun edistämisestä.

54. Maahanmuuttajien kohtaamat ongelmat ovat osittain erilaisia sukupuolen mukaan. Kansalaisjärjestöt ovat painottaneet, että kotouttamisprosessissa olisikin tärkeää ottaa huomioon paremmin sekä miesten että naisten erityistarpeet, lisätä sukupuolitietoista kotouttamistoimintaa ja sitä edistävää tutkimustietoa. Suomessa kotouttamistoimien ja erityisesti kielikoulutuksen ulkopuolelle jää paljon naisia, koska kotouttamistoimet suuntautuvat pääosin työvoimaan kuuluviin. Maahanmuuttajien ja aivan erityisesti maahanmuuttajanaisten työttömyystilanne on vaikea. Maahanmuuttajanaisten työmarkkina-aseman parantamiseksi on useita työ- ja elinkeinoministeriön hankkeita.

55. Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilman tekemässä selvityksessä *Kotoutumista kaikille – vammaiset maahanmuuttajat ja kotoutumiskoulutus* (2013)¹⁷ tarkasteltiin vammaisten maahanmuuttajien oikeuden kotoutumiseen, erityisesti kotoutumiskoulutuksen, toteutumista. Selvityksessä keskityttiin erityisesti kielenopetuksen järjestämiseen. Selvityksen mukaan vammaisia henkilöitä ei huomioida tai huomioidaan asenteellisesti kotoutumistoimenpiteitä suunniteltaessa. Vammaiset maahanmuuttajat jäävät muun muassa työvoimapolitiittisen kotoutumiskoulutuksen ulkopuolelle. Kansallisen vammaispolitiittisen ohjelman linjaukset painottavat vammaisten henkilöiden yhdenvertaista oikeutta koulutukseen ja työllistymiseen.

Kotouttamisen toimintasuunnitelma

56. Kasvava maahanmuutto edellyttää viranomaisten kotouttamispalveluilta uudenlaista varautumista. Kotouttamisen toimintasuunnitelma valmistautuu tilanteeseen, jossa ensi vuonna kotouttamispalvelujen piiriin tulee arviolta 10 000 henkilöä enemmän kuin viime vuosina. Maahanmuuton ministeriöryhmä hyväksyi toimintasuunnitelman 27.11.2015. Toimintasuunnitelmassa painotetaan maahanmuuttajien osaamisen tunnistamista, kuntaan siirtymisen sujuvuutta ja työllistymistä. Lisäksi yhteensä yli 30 toimenpidettä kattavat muun muassa maahanmuuttajien palvelutarpeeseen varautumisen kunnallisissa peruspalveluissa. Maahanmuuttajilta edellytetään aktiivista osallistumista kotouttamistoimiin.

¹⁶ http://www.tem.fi/files/34181/TEMjul_27_2012_web.pdf

¹⁷ http://www.tukikeskushilma.fi/tiedosto/Kotoutumista_kaikille_nettiin.pdf

Turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma

57. Hallitus julkaisi turvapaikkapoliittisen toimenpideohjelmansa¹⁸ joulukuussa 2015. Tavoitteena on lyhyellä aikavälillä katkaista turvapaikanhakijoiden hallitsematon virta ja saada turvapaikkakustannukset hallintaan sekä kotouttaa tehokkaasti turvapaikan saaneet. Lisäksi tehostetaan turvapaikka- ja palautusprosesseja sekä pyritään vaikuttamaan siihen, että EU:n ulkorajavalvonta paranee.

58. Hallitus perusti maahanmuuttoa varten ministerityöryhmän 24.9.2015. Maahanmuuttoryhmän puheenjohtajana on sisäministeri. Se kokoontuu säännöllisesti. Ministerityöryhmä muodostaa ja ylläpitää tilannekuvaa turvapaikanhakijatilanteesta sekä seuraa kotoutumisen edistymistä.

Maahanmuuttajabarometri 2012

59. Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa kotouttamisen, kotoutumisen ja etnisten suhteiden seurannasta. Seurantajärjestelmä muodostuu maahanmuuttajien elinoloja kuvaavista indikaattoreista, maahanmuuttajabarometrista sekä kunnille ja työ- ja elinkeinotoimistoille suunnatuista palvelukyselyistä. Seurantajärjestelmän eri osioista saadun tiedon pohjalta kootaan kokonaiskatsaus kotouttamisen, kotoutumisen ja etnisten suhteiden tilan arvioimiseksi. Kokonaiskatsaus julkaistaan joka neljäs vuosi.

60. Vuonna 2012 toteutettiin ensimmäisen kerran laajempi maahanmuuttajille suunnattu barometrikysely¹⁹, jonka otos oli 2750 ulkomaalaista. Vastaaajaryhmäksi oli valittu suurimpia maahanmuuttajaryhmiä lukuun ottamatta Ruotsin kansalaisia. Vastajaat olivat Viron, Venäjän, Somalian, Kiinan, Thaimaan, Irakin ja Turkin kansalaisia, jotka ovat muuttaneet Suomeen vuosina 2007–2009.

61. Työ, kielitaito ja turvallisuus nousivat barometrikyselyssä maahanmuuttajien tärkeimmiksi kokemiksi kotoutumisen edellytyksistä. Maahanmuuttajat kokevat monet julkiset palvelut myönteisinä ja luottavat niihin. Toisaalta 24 % barometrikyselyn vastaajista ilmoitti kokeneensa viimeisen vuoden aikana syrjintää, vihamielisinä tai rasistisina ilmaisuina palveluissa tai julkisilla paikoilla, työelämän tilanteissa tai väkivaltana.

62. Laki kotoutumisen edistämisestä tuli voimaan 1.9.2011. Lain myötä tulleet uudet kotouttamistoimenpiteet eivät ole koskeneet maahanmuuttajabarometriin vastanneita. Esimerkiksi alkuvaiheen ohjausta ja neuvontaa on kehitetty viime vuosien aikana.

Good Relations -hanke

63. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio tehostaa toimiaan, joilla se pyrkii edistämään ymmärtämystä ja suvaitsevaisuutta alueellaan asuvien erilaisten etnisten ryhmien kesken (kpl 16).

¹⁸

<http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1058456/Hallituksen+turvapaikkapoliittinen+toimenpideohjelma+8.12.2015/98990892-c08e-4891-8c23-0d229f1d6099>

¹⁹ http://www.tem.fi/files/35826/Maahanmuuttajabarometri2012_11_2013.pdf

64. Sisäministeriön koordinoima *Good Relations* –hanke toteutettiin 1.11.2012–31.10.2014 yhteistyössä etnisten suhteiden neuvottelukunnan ja kolmen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kanssa. Hankkeen tavoitteena oli torjua rasismia, muukalaisvihaa, romanivastaisuutta ja muuta vastaavaa suvaitsemattomuutta edistämällä väestöryhmien välisiä hyviä suhteita. Lisäksi hankkeen tarkoituksena oli löytää hyville suhteille määritelmä, laatia hyvien suhteiden indikaattorit (asenteet, henkilökohtainen turvallisuus, vuorovaikutus muiden kanssa sekä osallistuminen ja vaikuttaminen), testata niitä ja levittää niihin liittyvää tietoa ja tuloksia sekä kansallisesti että EU-jäsenmaihin. Hanke sai rahoitusta Euroopan unionin ohjelmasta *Fundamental Rights and Citizenship*.²⁰

65. Hankkeessa laadittiin indikaattorit hyvien suhteiden mittaamiseksi ja julkaistiin hyvien suhteiden viitekehys suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.²¹ Hankkeen aikana koottiin esimerkkejä paikallistason toimista muukalaisvihan torjumiseksi sekä testattiin erilaisia keinoja hyvien suhteiden edistämiseksi. Näiden pohjalta julkaistiin ”Opas hyvien suhteiden edistämiseen ja muukalaisvihan torjumiseen” (suomi, ruotsi, englanti) sekä ”Alueellinen yhteistyö suvaitsemattomuutta vastaan. Hyviä esimerkkejä Ruotsin kuntien valmiudesta torjua muukalaisvihaa” (suomi, ruotsi)²². Hankkeen tuloksia hyödynnetään valtioneuvoston asettaman etnisten suhteiden neuvottelukunnan tavoitteita ja toimintaa tarkentavassa uudessa asetuksessa.

66. Etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO) valitsi vuoden 2014 valtakunnalliseksi teemaksi uskonnollinen ja kulttuurisen vuoropuhelun. Vuoden aikana nostettiin esille kahta erityiskysymystä: uskonnollisten yhdyskuntien tekemää kotoutumista edistävää työtä ja sen tunnetuksi tekemistä sekä uskonnollisiin ja kulttuurisiin vähemmistöihin kohdistuviin ennakkoluuloihin vaikuttamista valtakunnallisella ja aluetasolla.

Romanipoliittisen ohjelman seuranta

67. Komitea suositteli käytännön toimenpiteitä romanipoliittisen ohjelman täytäntöönpanemiseksi (kpl 15).

68. Suomen romanipoliittinen ohjelma hyväksyttiin vuonna 2009. Romanipoliittisessa ohjelmassa on kuusi painopistealuetta ja kymmenen toimintalinjausta. Ohjelmaan sisältyy 147 toimenpidettä, joiden toteuttamisvastuu on jaettu useille hallinnonaloille. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2012 työryhmän, jonka tehtävänä oli koordinoida ja seurata romanipoliittisen ohjelman toimeenpanoa. Työryhmään kuului 24 jäsentä, joista puolet oli romanitaustaisia. Työryhmän määräaika päättyi vuoden 2013 lopussa.

²⁰ http://www.intermin.fi/fi/kehittamishankkeet/good_relations

²¹ Good Relations –hanke – Hyvien etnisten suhteiden laatiminen Viitekehysasiakirja. [Http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/4c29b473a755a30d692f33096ae81dbb/1424159389/application/pdf/351025/Framework%20Document%20EN%20FINAL.pdf](http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/4c29b473a755a30d692f33096ae81dbb/1424159389/application/pdf/351025/Framework%20Document%20EN%20FINAL.pdf)

²² Alueellinen yhteistyö suvaitsemattomuutta vastaan. Hyviä esimerkkejä Ruotsin kuntien valmiudesta torjua muukalaisvihaa. Expo-säätiö, Good Relations -hankkeessa (2012-2014)

69. Romanipoliittisesta ohjelmasta laadittiin seurantaraportti²³, jonka tiedot perustuvat ministeriöiltä ja muilta vastuutahoilta, kunnilta kuntakuulemisen yhteydessä ja romaneilta esimerkiksi järjestökuulemisen välityksellä vuonna 2013 kerättyihin tietoihin. Raportissa tarkastellaan, miten romanipoliittisen ohjelman tavoitteet ovat toteutuneet työllisyyden, koulutuksen, sosiaali- ja terveyspalvelujen, syrjinnän vastaisen toiminnan ja asumisen aloilla. Lisäksi raportissa selostetaan, miten ohjelmaa on toteutettu alueellisella ja paikallisella tasolla.

70. Romanipoliittinen ohjelma on parantanut tietoisuutta ja koordinaatiota romanasioissa valtakunnallisella tasolla. Eri ministeriöille vastuutetut toimenpiteet ovat toteutuneet parhaiten, ja osassa toimenpiteitä on edistytty merkittävästi. Erityisesti opetussektorilla on tapahtunut huomattavaa edistystä. Toimeenpano paikallisella tasolla on ollut haasteellista. Erityisiä haasteita voidaan tunnistaa romanien työllistymisen ja aikuiskoulutuksen saralla. Lisäksi naisjärjestöt ovat muistuttaneet, että romanipoliittisen ohjelman puutteena on sukupuolinäkökulman puuttuminen.

71. Kunta- ja järjestökuulemiset ja valtakunnalliset romanasian neuvottelukuntien neuvottelupäivät ovat osoitus toimivasta yhteistyöstä romanien, valtionhallinnon ja kuntien välillä. Romaniväestön aktiivinen osallistuminen ohjelman toimeenpanoon kertoo luottamuksesta toimijoiden välillä. Luottamuksellisia suhteita rakentaa osaltaan Suomen käytäntö osallistaa romaniväestö heitä koskevaan päätöksentekoon.

Eduskuntapuolueet sitoutuvat toimimaan rasismia vastaan

72. Vuonna 2015 kaikki eduskuntapuolueet allekirjoittivat Euroopan poliittisten puolueiden rasismia vastaiseen peruskirjan ja sitoutuivat torjumaan rasismia kaikkia muotoja. Peruskirjan allekirjoitus oli Ihmisoikeusliiton, yhdenvertaisuusvaltuutetun ja etnisten suhteiden neuvottelukunnan yhteinen aloite. Puolueet sitoutuivat puolustamaan ihmisoikeuksia ja vastustamaan kaikkia rasistisen väkivallan muotoja sekä kiihottamista kansanryhmää vastaan. Puolueet myös sitoutuivat kieltäytymään näyttämästä, julkaisemasta tai levittämästä näkemyksiä, jotka herättävät tai lietsovat ennakkoluuloja ja vihamielisyyttä.

Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkosto

73. Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkoston tehtävänä on mm. laatia toinen kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma, tarkastella Suomen perus- ja ihmisoikeustilannetta sekä ihmisoikeusvelvoitteiden ja -sitoumusten täytäntöönpanoa. Siten myös rotusyrjinnän poistamista käsittelevän komitean loppupäätelmät ja suositukset kuluvat verkoston seurattaviin. Verkostossa on edustus kaikista ministeriöistä. Myös eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian, oikeuskanslerinviraston ja Ihmisoikeuskeskuksen edustajat osallistuvat verkostoon. Verkoston toinen toimikausi on 8.10.2015–31.12.2019.

²³ Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus ja seuranta – työryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:48, http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=9882185&name=DLFE-30052.pdf

Kansallinen ihmisoikeusinstituutio

74. Komitea suositteli kansallisen ihmisoikeusinstituution järjestämistä noudattamaan kaikilta osin Pariisin periaatteita (kpl 8).

75. Ihmisoikeuskeskus aloitti työnsä alkuvuonna 2012. Se perustettiin lailla (535/2011), joka määrittelee keskuksen tehtävät ja kokoonpanon. Keskuksen tehtävänä on edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tiedotusta, koulutusta, kasvatusta ja tutkimusta, laatia selvityksiä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta, tehdä aloitteita ja antaa lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi, osallistua perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön sekä huolehtia muista vastaavista perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä tehtävistä. Ihmisoikeuskeskus ei käsittele kanteluja eikä muitakaan yksittäistapauksia.

76. Ihmisoikeuskeskuksella on 20–40-jäseninen Ihmisoikeusvaltuuskunta. Hallinnollisesti Ihmisoikeuskeskus toimii eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteydessä. Tällä hetkellä Ihmisoikeuskeskuksella on johtaja ja kaksi asiantuntijavirkamiestä.

77. Eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävistä säädetään perustuslaissa (PL 109 §). Perustuslain lisäksi oikeusasiamiehen toiminnasta säädetään laissa eduskunnan oikeusasiamiehestä (197/2002). Niihin kuuluvat muun muassa kanteluiden tutkinta, tarkastusten toimittaminen ja lausuntojen antaminen.

78. Ihmisoikeuskeskus, ihmisoikeusvaltuuskunta ja eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia muodostavat yhdessä Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution, jolle myönnettiin ns. Pariisin periaatteiden mukainen A-status vuoden 2014 lopussa.

Syrjinnän vastainen työ Ahvenanmaalla

Kotouttaminen

79. Maakuntalaki kotoutumisen edistämisestä (*Landskapslagen om främjande av integration* (ÅFS 2012:74)) tuli voimaan 1. tammikuuta 2013. Lakia täydentävät 24. tammikuuta 2013 voimaan tulleet soveltamisohjeet. Laki ja soveltamisohjeet käsittävät myös hyvien etnisten suhteiden edistämisen eri väestöryhmien välillä. Syrjimättömyys ja yhdenvertainen kohtelu ovat tärkeitä tekijöitä osallisuuden tunteen kehittymisen kannalta.

80. Maakuntahallituksen ohjelma kotoutumisen edistämiseksi vuosiksi 2012–2015 hyväksyttiin helmikuussa 2013. Ohjelma sisältää kotoutumisen edistämiseen liittyviä tavoitteita ja toimia, joita seurataan ja arvioidaan jatkuvasti. Kotouttamista sovitetaan yhteen ja edistetään muun muassa selkiyttämällä viranomaisten vastuita, luomalla verkostoja ja foorumeja yhteistä vaikuttamista ja yhteistyötä varten sekä tiedottamalla kohdennetusti. Vuosina 2012–2015 kotouttamispolitiikan painopistealueita ovat mahdollisuus ruotsin kielen oppimiseen, koulutukseen, ansiotyöhön ja työllisyyteen, maahanmuuttajalasten ja heidän perheidensä tukeminen sekä myönteisten asenteiden ja rasmin nollatoleranssin edistäminen.

81. Maakuntahallitus toteaa ohjelmassa, että syrjintä ja yhdenvertainen kohtelu kytkeytyvät kaikkien ihmisten yhtäläiseen ihmisarvoon ja YK:n perussopimukseen ja että ne on nähtävä poliittisen tahdon ilmauksina. Edelleen todetaan, että yhdenvertainen kohtelu, syrjimättömyys, rasismin vastustaminen ja myönteisen asenneilmapiirin edistäminen muodostavat perustan maakunnan kotouttamispolitiikan onnistumiselle. Tämä edellyttää kaikkien ahvenanmaalaisien aktiivista osallistumista kaikilla tasoilla.

Koettu syrjintä

82. Kotouttamistyöhön kuuluvat myös seuranta ja arviointi. Vuonna 2013 maakuntahallitus tilasi Ahvenanmaan tilasto- ja selvitystoimistolta ÅSUBilta tutkimuksen, jonka tarkoituksena oli selvittää Ahvenanmaalle muuttaneiden tilannetta eri näkökulmista, kuten koetun syrjinnän suhteen. Tutkimuksen perusteella julkaistiin tammikuussa 2015 raportti, jossa kuvaillaan Ahvenanmaalle muuttaneiden muiden kuin pohjoismaalaisten kokemuksia Ahvenanmaan yhteiskuntaelämästä (*Att leva och bo som inflyttad på Åland – utomnordiska erfarenheter av åländskt samhällsliv*)²⁴.

83. Raportti perustuu kyselyyn, joka lähetettiin 1 354 pohjoismaiden ulkopuolella syntyneelle 18–75-vuotiaalle henkilölle, joiden äidinkieli oli muu kuin ruotsi. Kysely tehtiin viidellä kielellä: ruotsiksi, englanniksi, viroksi, latviaksi ja romaniaksi. Siihen saatiin yhteensä 571 vastausta, eli tutkimuksen vastausprosentti oli 42 %. Kyselyssä tiedusteltiin, oliko vastaajaa syrjitty viimeisten 12 kuukauden aikana. Neljäsosa (24 %) vastaajista koki tullessaan syrjityksi viimeksi kuluneen vuoden aikana. Tavallisimmat syrjintäperusteet olivat kieli (62 %), sukupuoli (45 %) ja etninen alkuperä (43 %).

84. Tuloksia voidaan verrata niihin tuloksiin, jotka esitetään ÅSUBin raportissa syrjintäkokemuksista ahvenanmaalaisessa yhteiskunnassa vuonna 2010 (*Upplevd diskriminering i det åländska samhället år 2010*)²⁵. Tämän raportin mukaan lähes puolet niistä vastaajista, joiden äidinkieli oli muu kuin pohjoismaainen kieli, oli kokenut tullessaan syrjityksi Ahvenanmaalla. Näistä vastaajista 80 % ilmoitti joutuneensa syrjityksi kansallisen tai etnisen alkuperänsä vuoksi, ja runsas puolet ilmoitti syrjinnän perusteeksi ulkomaisen nimensä, runsaat 40 % kielensä ja noin neljäsosa ulkonäkönsä.

Ahvenanmaan yhdenvertaisuusvaltuutetun toiminta

85. Ahvenanmaan yhdenvertaisuusvaltuutettua (*Ålands ombudsmannamyndighet*) koskeva maakuntalaki (ÅFS 2014:33) tuli voimaan 1.9.2014. Tämä viranomaisen on riippumaton ja hallinnollisesti maakunnan hallituksen alainen. Valtuutettu torjuu ja ehkäisee etniseen alkuperään, uskontoon tai muuhun vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvaa syrjintää maakunnan toimivallan puitteissa. Viranomaisen torjuu ja ehkäisee myös sukupuoleen perustuvaa syrjintää maakunnan toimivallan puitteissa. Kohderyhmään kuuluvat kaikki ahvenanmaalaiset.

²⁴ http://www.asub.ax/files/rapport_2014_9.pdf

²⁵ http://www.asub.ax/files/rapport_2010_8_0.pdf

86. Valtuutetun käsiteltäväksi vuosina 2011–2015 rekisteröityjen asioiden tilastosta ilmenee, että näistä asioista 13 (7 naista, 6 miestä) koskee etnistä syrjintää. Kyseisenä ajanjaksona on käsiteltäviä asioita rekisteröity yhteensä 49. Tämän lisäksi valtuutettu on antanut puhelinneuvontaa. Vuosina 2011–2015 yhtään asiaa ei ole viety tuomioistuinkäsittelyyn.

87. Syrjintäasiat kuuluvat sekä Ahvenanmaan maakunnan että Suomen valtion toimivaltaan. Henkilöt, jotka ovat yksityisoikeudellisessa työsuhteessa Ahvenanmaalla tai työsopimussuhteessa maakuntaan tai kuntiin, kuuluvat valtion lainsäädännön soveltamisalaan. Näiden henkilöiden mahdollista etnistä syrjintää koskevat asiat saatetaan kansallisen yhdenvertaisuusvaltuutetun käsiteltäväksi.

88. Maakuntahallituksen mukaan muukalaisvihan ilmaukset ovat kuluneen vuoden aikana lisääntyneet Ahvenanmaan julkisessa keskustelussa. Tulevaisuudessa tarvitaan jatkuvaa kehittämistä, työtä ja toimintaa, jotta maakunnassa pystytään estämään syrjintää sekä edistämään yhdenvertaista kohtelua, hyviä etnisiä suhteita ja kotoutumista.

Artikla 3

Romanit ja asuminen

89. Vähemmistövaltuutetun (yhdenvertaisuusvaltuutettu 1.1.2015 lähtien) selvityksen mukaan edellisen vuoden aikana 48,5 prosenttia romanivastaajista on kohdannut syrjintää etnisen alkuperänsä perusteella hakiessaan valtion tuella rahoitettua vuokra-asuntoa eli tyypillisesti kunnan tai kaupungin vuokra-asuntoa. Yhteensä 54,7 prosenttia romanivastaajista on kokenut syrjintää etnisen alkuperänsä perusteella yrittäessään vuokrata tai ostaa asuntoa yksityisiltä vuokramarkkinoilta.

90. Ympäristöministeriö toteutti *Romanien asuminen ja yhdenvertaisuus* -tutkimuksen²⁶ vuonna 2012. Romaniasiain neuvottelukunnilla oli edustus tutkimuksen ohjausryhmässä. Selvityksessä kartoitettiin romaniväestön asumiseen liittyviä ongelmia ja niiden erilaisia ratkaisuja. Erityisesti tarkasteltiin yhdenvertaisuusnäkökulman toteutumista sekä suhteessa valtaväestöön että romaniryhteyden sisällä. Aihetta tarkasteltiin romaniväestön asumistilannetta koskevan kanteluai-neiston, asuntotoimijoille tehdyn kyselyn, avainhenkilöiden haastattelujen sekä romanien haastattelujen avulla. Selvitys toi esiin romanien asumiskysymysten monimuotoisuuden.

91. Suomessa romanit asuvat samoilla asuinalueilla kuin muut suomalaiset, eikä Suomessa tunnetta romanisegregatioita tai -ghettoja. Romanien oma toive on ollut, että samalla alueella ei asuisi paljon romaneja sosiaalisen leimautumisen välttämiseksi. Tutkimuksen mukaan romanien asumiseen liittyvät ongelmat eivät Suomessa liity asumisen tasoon, vaan asunnon saamiseen.

92. Romaniasiain neuvottelukunnan näkemyksen mukaan suurin ongelma on kuitenkin sosiaalisten ongelmien kasautuminen (pienituloisuus, huonosti toimivat asuntomarkkinat, yksityisen vuokra-asuntojen kalleus ja niissä esiintyvä syrjintä). Ympäristöministeriö, kansallinen syrjinnän

²⁶ Ympäristöministeriön raportteja 8/2012, <http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/1f7f15b49e7f35967a46065f985f55a7/1401738615/application/pdf/245325/Romanien%20asuminen%20ja%20yhdenvertaisuus%20YMP%C3%84RIST%C3%96MINISTERI%C3%96.pdf>

vastainen ohjelma ja alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat toteuttivat neljä alueellista seminaaria, joissa romanit ja asuntotoimijat yhdessä käsitelivät romanien asumiseen liittyviä pulmia, jotka saattavat vaihdella alueellisesti. Lisäksi toteutettiin romaniväestön sisäisenä prosessina yhteisötapaamisten sarja, joissa keskusteltiin ns. väistämismuuttolupakäytännöistä ja muuttolupakäytännöistä. Romanien asumisosio tuotti käytännöllisenä toimenpiteenä romaniasiakkaille suunnatun *Hatko vuokra-asuntoa?* -esitteen, joka ohjaa ja neuvoo hyvin käytännöllisellä tasolla nimenomaan romanien asumisen saamisen ongelmassa.

Maahanmuuttajien asuminen

93. Hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma (PAAVO II)²⁷ pyrkii vuosien 2012–2015 aikana poistamaan pitkäaikaisasunnottomuuden vuoteen 2015 mennessä, tehostamaan sosiaalisen vuokra-asuntokannan käyttöä sekä ennaltaehkäisemään asunnottomuutta. Ohjelman ensimmäisellä kaudella 2008–2011 saavutettiin merkittäviä tuloksia rakentamalla lyhyessä ajassa paljon asuntoja ja tukipalveluita. Maahanmuuttajien asunnottomuuden syitä on tutkittu ja vähentämishjelmassa on maahanmuuttajien asunnottomuuden vähentämiseen kohdennettuja toimenpiteitä.

94. Tietoa maahanmuuttajien ja romanien syrjintäkokeuksista asunnonhaussa saadaan myös Ihmisoikeusliiton selvityksestä²⁸ vuodelta 2012. Kun tuloksia tarkastellaan kaikki eri asunnon hakutavat yhdistettynä, romaneista yhteensä 16,4 prosenttia ja maahanmuuttajista 14,9 prosenttia kohtasi erilaista kohtelua asunnon haussa. Tulos on linjassa ympäristöministeriön romanien yhdenvertaisuutta asumisessa selvittäneen tutkimuksen kanssa.

95. Maahanmuuttajataustaisten nuorten asema asuntomarkkinoilla on kantaväestön nuoria heikompi. Tästä kertoo muun muassa ympäristöministeriön, Nuorisoasiain neuvottelukunnan (Nuora) ja Nuorisoasuntoliitto ry:n (NAL) tilaama *Toiveet ja todellisuus – Nuorten asuminen 2014* -tutkimus nuoren asumisesta. Nuorille tarvitaan matalan kynnyksen asumiseen keskittyneitä palveluita, jossa neuvontaa kohdennetaan myös maahanmuuttajataustaisten nuorten tarpeisiin.

Artikla 4

Rasistinen, syrjivä ja muukalaisvastainen aineisto Internetissä

96. Komitea suositteli tehostamaan pyrkimyksiä torjua Internetissä tapahtuvaa yllyttämistä rotuvihaan ja rotusyrjintään (kpl 10).

97. Viharikoksiin liittyen yleisiä rikosnimikkeitä ovat kiihottaminen kansanryhmää vastaan, kunnianloukkaus ja laiton uhkaus. Viharikosta tai vihapuhetta ei ole erikseen mainittu rikoslainsäädännössä. Kesäkuun 2011 alussa tuli voimaan rikoslain muutos (511/2011), jolla entistä selkeämmin haluttiin varmistaa mahdollisuudet puuttua rasistiseen ja muunlaiseen vihapuheeseen, sekä muihin rasistisiin rikoksiin.

²⁷ <http://www.ara.fi/download/noname/%7B94716CF7-5022-445C-B15E-EB7E139DFE46%7D/40279>

²⁸ http://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2014/05/Romanien_ja_maahanmuuttajien_syrjinta_asunnonhaussa_IOL_2012.pdf

98. EN:n tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirja, joka koskee tietojärjestelmien välityksellä tehtyjen luonteeltaan rasististen ja muukalaisvihamielisten tekojen kriminalisointia (ETS No. 189), tuli Suomessa voimaan syyskuussa 2011.

99. Suomessa on verkkovalvonnan kehittämiseen panostettu esimerkiksi lisäämällä resursseja valvontaan ja lisäämällä yhteistyötä eri verkkopalveluiden tuottajien kanssa. Verkkovalvontaa on myös keskitetty, jotta se voitaisiin liittää osaksi valtakunnallisia rikostorjunta- ja tiedustelurakenteita. Verkkovalvonnan tehostamisessa olennaisena osana on myös valistaa kansalaisia ilmoittamaan aktiivisesti tietoverkoissa havaitsemistaan rikoksista kehitettävän vihjejärjestelmän kautta. Poliisin vihjetietopalveluun, ns. Nettivinkki-palveluun (*Blue button*) voi jättää vinkkejä internetissä havaitsemistaan sivuista liittyen muun muassa rasismiin ja ihmisvihaan. Nettivinkkisivut ovat suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi²⁹.

100. Raportointikaudella 2011- 2015 syyttäjälaitoksessa on toiminut rasistisiin ja muihin viharikoksiin erikoistunut syyttäjryhmä. Syyttäjälaitoksen erikoistumisjärjestelmää kokonaisuudessaan kehitetään parhaillaan. Uudistettu järjestelmä on tarkoitettu käyttöön vuoden 2017 alusta lukien. Valtakunnansyyttäjänvirasto on myös järjestänyt syyttäjille koulutusta sananvapausrikoksista ja rasistista rikoksista vuosina 2011 ja 2012.

101. Vuosittain julkaistava Poliisiammattikorkeakoulun raportti *Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa* antaa tietoja myös internetissä tapahtuvasta rasistisesta rikollisuudesta. Internetissä tapahtuneiden poliisin tietoon tulleiden epäiltyjen viharikosten osuus on erittäin pieni. Vuoden 2013 raportin mukaan internetissä tapahtuneista epäiltyjä rasistisia rikoksia oli 45 eli noin 4 % kaikista tapahtumapaikoista.³⁰

102. Poliisi toimii myös sosiaalisessa mediassa kuten IRC -galleriassa, Facebookissa ja YouTubeissa. Esimerkiksi virtuaaliset lähipoliisit toimivat omalla nimellään Internetissä ja mahdollistavat helpon tavan kohdata poliisin.

103. Poliisi oli mukana valtakunnansyyttäjänviraston asettamassa työryhmässä, jonka tehtävänä oli arvioida, mitä on pidettävä rangaistavana vihapuheen levittämisenä ja miten rikosoikeudellinen vastuu tältä osin kohdentuu internetin eri toimijoihin. Työryhmä kartoitti myös muita aiheeseen liittyviä tulkintakysymyksiä pyrkien löytämään vastauksia niihin. Työryhmä jätti raporttinsa "Rangaistavan vihapuheen levittäminen Internetissä" joulukuussa 2012³¹.

104. *Ei vihapuheelle* -liike on osa euroopanlaajuista *No Hate Speech Movementia*³². Euroopan neuvoston käynnistämän kampanjan Suomen kansallisena koordinaattorina toimii Plan Suomi Säätiö. Kampanjaa rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Suomen kampanja käynnistyi maal-

²⁹ <https://www.poliisi.fi/nettivinkki>

³⁰ [http://www.polamk.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/13BA59295308237FC2257D9B002D9712/\\$file/Katsauksia7_web.pdf](http://www.polamk.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/13BA59295308237FC2257D9B002D9712/$file/Katsauksia7_web.pdf)

³¹ http://www.vksv.oikeus.fi/material/attachments/valtakunnansyyttajanvirasto/vksvliitetiedostot/tyoryhmat/6Jqa1QEsJ/17-34-11_tyoryhmaraportti.pdf

³² <http://eivihapuheelle.fi/tausta/>

kuussa 2013 ja se jatkuu vuoden 2015 kevääseen. Tämän nuorten liikkeen tavoitteena on edistää sananvapautta ja yhdenvertaisuutta verkossa ja sen ulkopuolella.

Artikla 5

A. Oikeus yhdenvertaiseen kohteluun tuomioistuimissa ja muussa oikeudenkäytössä

Ulkomaalaisvalvonta ja etnisen profiloinnin kieltö

105. Komitea suosittelee edelleen vältettäväksi etniseen alkuperään perustuvaa profilointia, myös vahvistamalla poliisin sisäisiä ohjeita aiheesta (kpl 16).

106. Poliisihallitus on antanut ulkomaalaisvalvonnasta päivitetyn ohjeen 20.12.2013 (2020/2013/5427).

107. Poliisin ohje ulkomaalaisvalvonnasta kieltää etnisen profiloinnin käytön. Toukokuun alussa 2015 voimaan tullut ulkomaalaislain muutos toi mukanaan entistä vahvemman etnisen profiloinnin kiellon, sillä ulkomaalaisvalvontaa ei lain mukaan saa perustaa etniseen profilointiin. Poliisihallituksen antama ulkomaalaisvalvontaa koskeva ohje etnisen profiloinnin kiellon osalta vastaa sisällöltään lakimuutosta. Muutoksella selkeytetään ulkomaalaisvalvonnan periaatteita ja ulkomaalaisvalvontaa suorittavien viranomaistentoimivaltuuksia. Selkeällä sääntelyllä ulkomaalaisvalvonnasta koetaan entistä enemmän normaaliksi viranomaistoiminnaksi, jossa kunnioitetaan yhdenvertaisuutta ja ihmisoikeuksia. Poliisille ja Rajavartiolaitokselle annetaan oikeus suorittaa ulkomaalaisvalvontaa myös julkisrauhan piiriin kuuluvissa paikoissa. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi ravintolat, liiketilat ja rakennustyömaat. Uudistukset parantavat viranomaisten mahdollisuutta yhteistoimintaan muun muassa harmaan talouden torjunnassa. Ulkomaalaisvalvontaa tehtäessä on mahdollisuus havainnoida myös viitteitä ihmiskaupasta ja muista vastaavista rikoksista.

B. Oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja suojaan väkivaltaa vastaan

Maahanmuuttajana suomalaisessa vankilassa

108. Suomen vankiluku on edelleen Euroopan pienimpiä. Vuonna 2014 keskivankiluku oli 3 097, kun se vuotta aikaisemmin oli 3175. Ulkomaalaisten vankien osuus kaikista vangeista on hieman lisääntynyt. Vuonna 2014 heitä oli noin 16 % vangeista, 483 henkilöä. Vuonna 2000 heidän prosentuaalinen osuutensa oli 5,9 % (169 henkilöä).³³

109. Rikosseuraamuslaitos julkaisi kesäkuussa 2012 tutkimuksen vankila-arjesta *Maahanmuuttajana suomalaisessa vankilassa*³⁴. Tutkimuksen mukaan sekä toiset vangit että vartijat muun muassa nimittelevät ulkomaalaistaustaisia vankeja rasistisesti. Maahanmuuttajavangit ja erityi-

³³ Rikosseuraamuslaitoksen vankitilastot,

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/tilastot/vangit.html>

³⁴ Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 5/2012, http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-monisteetjaraportit/6E0SluR2d/5_2012_Maahanmuuttajana_suom_vankilassa_korjattu_21062012.pdf

sesti afrikkalaisperäiset vangit ovat usein turvallisuussyistä vankiloiden suljetuilla osastoilla, joilta on rajatut mahdollisuudet osallistua vankilan eri toimintoihin. Vangit saattavat olla informaatiotyhjiössä, jos vankilan sisäinen tiedotus on ainoastaan suomen kielellä.

110. Rikosseuraamuslaitoksessa valmistui 2015 selvitys eristetyissä ja suljetuissa oloissa asuttavista vangeista Suomessa. Tässä selvityksessä suljetuissa oloissa asuvista vangeista 25 % oli ulkomaan kansalaisia. Kun ulkomaalaisia vankeja samaan aikaan oli 16 % koko vankipopulaatiosta, voidaan todeta, että ulkomaalaiset ovat yliedustettuja suljetuilla osastoilla. Koska rotua tai etnistä taustaa ei merkitä vankitietojärjestelmään, ei tämän selvityksen pohjalta voida esittää tarkempia arvioita rotusyrjinnän merkityksestä osastosisoittelussa.

111. Rikosseuraamuslaitos on vuonna 2014 laatinut julkaisun ”*Everyday life in prison – guide for prisoners arriving in a closed prison*”. Oppaassa käsitellään keskeiset vangin oikeudet ja velvollisuudet sekä käytännön asioita vankilassa olosta. Vankilat ovat myös käännettäneet yleisimmin tarvittaville kielille omat vankilakohtaiset *Tulo*-oppaansa. Kirjallisen informaation lisäksi ulkomaalaisille vangeille pyritään selvittämään käytännön asioita suullisesti. Kaikissa tapauksissa ei kuitenkaan löydy yhteistä kieltä. Virallisten asioiden hoitamisessa käytetään tulkkia.

112. Vankien yhdenvertaista kohtelua määrittää Suomessa muun muassa vankeuslaki sekä yhdenvertaisuuslaki. Vapaudenriiston olosuhteet eivät saa muodostaa lisärangaistusta. Viranomaisen tulee lain nojalla edistää yhdenvertaisuutta suunnitelmallisesti sekä muuttaa olosuhteet, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumisen. Vankiloissa huomioidaan uskontoon, kieleen, asumisjärjestelyihin ja siviilivierailijoiden vastaanottamiseen liittyvistä maahanmuuttajien erityistarpeista.

113. Helmikuussa 2015 tuli Rikosseuraamuslaitoksessa voimaan vankeja ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaita koskeva yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma. Suunnitelmalla edistetään Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaiden yhdenvertaisuutta sekä kerrotaan, kuinka Rikosseuraamuslaitos voi omassa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä ja puuttua syrjintään. Lisäksi suunnitelman tarkoituksena on lisätä tietoa vähemmistöistä.

Eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastukset

114. YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan kansallisen voimaantulon myötä eduskunnan oikeusasiamies nimitettiin kansalliseksi valvontaelimeksi. Lakiin eduskunnan oikeusasiamiehestä tehty muutos tuli voimaan 7.11.2014.

115. Kansallisena valvontaelimenä toimiminen vahvistaa myös eduskunnan oikeusasiamiehen syrjinnän vastaista työtä suljetuissa laitoksissa. Laitoksiin tehtävien tarkastusten aikana kiinnitetään aina huomiota erityisesti ulkomaalaisten sekä vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden kohteluun ja mahdolliseen syrjintään. Esimerkiksi Helsingin vankilaan 20.1.2015 tehdyn tarkastuksen erityisenä teemana oli suomalaisten romanivankien kohtelu ja olosuhteet. Tuon tarkastuksen aikana keskusteltiin useiden vankilassa olleiden romanivankien kanssa. Vaikka tarkastuksen yhteydessä ei tullutkaan esiin lainvastaista menettelyä, piti oikeusasiamies tärkeänä, että romani-vankien asemaa, olosuhteita ja toimintamahdollisuuksia pyritään aktiivisesti parantamaan.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishjelma

116. Suomessa on pyritty monin eri tavoin ennaltaehkäisemään ja poistamaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Sosiaali- ja terveysministeriön nimittämänä toimii poikkihallinnollinen virkamiestyöryhmä, jonka tehtävänä on koordinoida, valvoa ja seurata, miten kaikkiin ikäryhmiin kuuluviin naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisessä onnistutaan lähisuhde- ja perheväkivalta mukaan lukien. Työryhmä toimii myös naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman³⁵ ohjausryhmänä.

117. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishjelman tavoitteena on puuttua väkivaltaan ennakoivasti vaikuttamalla asenteisiin ja käyttäytymismalleihin, ehkäistä väkivallan uusiutumista, parantaa seksuaalisen väkivallan uhrien asemaa ja heille tarjottavaa kriisiapua ja tukea, kehittää keinoja tunnistaa ja puuttua haavoittuvassa asemassa olevien kokemaan väkivaltaan sekä lisätä viranomaisten ja ammattilaisten tietoa ja osaamista naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä ja uhrin auttamisesta. Kokonaisvaltainen lähestymistapa tarkoittaa sitä, että ohjelma sisältää kattavat toimenpiteet väkivallan ehkäisystä, uhrin suojelemisesta ja tukitoimista sekä rikoksenteikiän saattamisesta vastuuseen teoistaan

118. Esimerkkinä toimintaohjelman täytäntöönpanosta on MARAK- hanke (moniammatillinen riskinarvioinnin menetelmä), jonka tavoitteena on tunnistaa uhrin, joilla on suuri riski joutua väkivallan kohteeksi, ja varmistaa heidän suojelemisensa väkivallan jatkumiselta moniammatillisella koordinoinnilla. Haavoittuvimmassa asemassa olevia ryhmiä ovat maahanmuuttajat ja vammaiset henkilöt, joilla ei välttämättä ole kieltä, jolla kertoa aiheesta.

119. Kevään 2013 aikana työ- ja elinkeinoministeriö toteutti yhteistyössä Väestöliiton kanssa koulutuskokonaisuuden erityisesti maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn erityispiirteistä, eri puolilla Suomea seitsemässä eri tilaisuudessa. Koulutuksessa käsiteltiin mm. yleisemmin monikulttuurista parisuhde- ja perhetyötä, maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteitä sekä tyttöjen ja naisten sukupuolielinten silpomisen ja kunniaväkivallan ehkäisyä.

120. Hallitus julkisti 8.12.2015 turvapaikkapoliittisen toimintaohjelmansa. Ohjelman mukaan viestintää tehostetaan ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kotoutumista tuetaan mm. tiedottamalla vastaanottokeskusten asiakkaille aktiivisesti yhteiskunnan pelisäännöistä ja siihen sisältyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista.

121. Kunnilla on yleinen velvollisuus edistää sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Kunnat toteuttava lähisuhdeväkivallan ehkäisyä ja väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneiden palveluja moniammatillisessa yhteistyössä sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä muiden viranomaisten ja järjestöjen kanssa. Kuntien palveluissa vaikutetaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistäviin asenteisiin, sukupuolten tasa-arvon arvostamiseen ja erilaisuuden hyväksymiseen mm. varhaiskasvatuksessa ja opetustoimissa sekä kulttuuri-, nuoriso- ja vapaa-ajantoimissa.

122. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehty Euroopan neuvoston yleissopimus tuli Suomen osalta voimaan 1.8.2015.

³⁵ http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12304.pdf

Tutkimus romaninaisten kokemasta lähisuhde- ja perheväkivallasta

123. Romaninaisten kokemasta lähisuhde- ja perheväkivallasta³⁶ toteutettiin tutkimus romaninaisten aloitteesta. Tutkimus perustui haastattelu- ja kyselyaineistoihin sekä tutkimuskirjallisuuteen. Tulosten mukaan romaninaiset kohtaavat samanlaista vakavaa lähisuhde- ja perheväkivaltaa kuin valtaväestöön kuuluvat naiset. Tutkimus toi esiin myös romanikulttuuriin liittyviä piirteitä, jotka vaikuttavat naisten avun hakemiseen ja sen saamiseen. Niitä synnyttävät yhteisön yksilöihin kohdistama kontrolli ja toiminta konfliktitilanteissa. Romaninaisten on väkivaltaa kohdattuaan otettava huomioon yhteisön reaktiot. Väkivallasta kertominen tai viranomaisiin tukeutuminen saattaa myös johtaa väkivallan laajenemiseen sukujen väliseksi konfliktiksi. Romaninaisten kokema väkivalta jää näin vielä valtaväestön naistenkin kokemaa väkivaltaa helpommin piiloon. Romaninainen on hierarkiassa miehen alapuolella, mikä tuo miehelle mahdollisuuden käyttää väärin omaa asemaansa perheen päänä. Romanikulttuurin perinteiden mukaisesti myös lapset jäävät miehelle ja tämän suvulle, jos nainen haluaa erota ja luoda uuden suhteen. Tämä estää naisia lähtemästä pois väkivaltaisista suhteista.

124. Yhteisön ulkopuolinen apu on romaninaisille erittäin tärkeä, sillä romaninaisen omat toimintamahdollisuudet ja mahdollisuudet tukeutua läheisiinsä ovat väkivaltatilanteissa rajoitetut. Turvakotien ja muiden tukipalvelujen merkitys romaninaisille on suuri. Tutkimuksen kehittämisehdotukset liittyvätkin suurelta osin tiedon lisäämiseen kulttuurista ja naisten tilanteesta väkivallan yhteydessä. Myös kulttuurin sisälle tarvitaan väkivaltaa tukevien ja piilottavien piirteiden tunnistamista ja väkivallan selkeämpää kollektiivista tuomitsemista.

125. Vähemmistövaltuutetun (nyk. yhdenvertaisuusvaltuutettu) selvityksen mukaan romanivastaaajista (n=228) yhteensä 37.7 prosenttia (n=86) on sitä mieltä, että naisen asemaan romaniyhteisössä liittyy erityistä problematiikkaa. Vastaaajista (n=86) yhteensä 62.8 prosenttia tuo esiin sukupuolten välisen tasa-arvon ja romaninaisen alisteisen aseman mieheen nähden.

Lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma

126. Kuritusväkivalta on kielletty lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/1983). Lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelman *Älä lyö lasta! Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma 2010-2015*³⁷ tavoitteena on lapsen ihmisarvon vahvistaminen sekä lapsen ja vanhempien molemminpuolisen kunnioituksen lisääminen. Yhtenä kohderyhmänä kuritusväkivallan vähentämisessä ovat maahanmuuttajaperheet. Maahanmuuttajat tulevat Suomeen usein maista, joissa kuritusväkivaltaa ei ole lainsäädännössä kielletty. He tarvitsevat omalla kielellään tietoa suomalaisesta lainsäädännöstä ja lapsen oikeuksista sekä tukea ja opastusta väkivallattomien kasvatustieteen menetelmien käyttöön.

127. Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) velvoittaa huomioimaan lapsen edun ensisijaisesti kaikissa sosiaalihuollon lapsia koskevissa toimituksissa. Lailla säädetään kunnan velvollisuudesta tarjota palveluja erilaisiin tuen tarpeisiin, kuten taloudelliseen toimeentuloon, asumiseen, sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisemiseen, lähisuhde- ja perheväkivallasta aiheutuviin tuen tarpeisiin,

³⁶ Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:33.<http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/julkaisu/1865576>

³⁷ <http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/julkaisu/1537947#fi>

äkilliseen kriisitilanteeseen sekä lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamiseen. Laki korostaa varhaista tukea ongelmien korjaamisen sijaan.

128. Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että lainsäädännössä on ollut nollatoleranssi kuritusväkivallan suhteen jo pitkään ja kuritusväkivalta on vähentynyt selvästi, mutta siitä huolimatta fyysisestä kuritusväkivallasta raportoi edelleen joka viides yhdeksäsluokkalainen ja noin joka kymmenes kuudesluokkalainen. Henkisestä väkivallasta vastaavat luvut ovat 45 % ja 27 %. Tiedot perustuvat lapsiuhritutkimukseen 2013.

Ihmiskaupan uhrit

129. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä toimii osana Joutsenon vastaanottokeskusta. Ihmiskaupan uhrin auttaminen voi sisältää majoituksen, sosiaali- ja terveystalvet, oikeudellisen neuvonnan ja avustamisen, turvallisuusjärjestelyt ja muut uhrin tarvitsemat tukitoimet. Uhri, jolla on kotikunta Suomessa, saa perustalvet kotikunnastaan. Auttamisjärjestelmä voi neuvoa ja tukea myös häntä.

130. Auttamisjärjestelmään päästökseen pelkkä epäily ihmiskaupassa uhritumisesta riittää. Auttamisjärjestelmään on hyväksytty myös ihmiskaupan kaltaisten rikosten uhreja. Ihmiskaupan kaltaisia rikoksia ovat törkeä paritus, kiskonnantapainen työsyryntä ja törkeä laittoman maahantulon järjestäminen. Sisäministeriössä aloitti 1.6.2014 ihmiskaupan vastaisen toiminnan koordinaattori, joka on myös ehdottanut erillisen ihmiskaupan vastaisen koordinaattiorakenteen perustamista valtioneuvostoon.

131. Eräät Suomen suurimmista kaupungeista ovat tehneet erityisiä ohjeita menettelytavoista kohdattaessa ihmiskaupan uhri. Ihmiskaupan uhrien auttamisessa eri toimijoiden yhteistyö on tärkeää. Keskeisin yhteistyökumppani kuntien näkökulmasta on Joutsenon vastaanottokeskukseen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. Joutsenon auttamisjärjestelmä on järjestänyt kunnille koulutusta ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa, kohtaamisessa ja auttamistoimien järjestämisessä. Kunnat tekevät yhteistyötä myös valtion eri viranomaisten kanssa. Myös seurakunnat ovat joillakin paikkakunnilla mukana auttamistyössä. Kuntien tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat myös monet järjestöt.

132. Aikavälillä syksy 2010 – kevättalvi 2015 syyttäjille syyteharkintaan saapuneita ja tuomioistuimeen edenneitä seksiperäisiä ihmiskauppatapauksia on kymmenkunta. Näiden juttujen asianomistajat ovat Virosta, Romaniasta, Tšekistä tai Suomesta kotoisin olevia naispuolisia nuoria aikuisia. Yksi tapauksista, jossa asianomistaja oli suomalainen, on edennyt korkeimpaan oikeuteen (KKO 2014:8) saakka.

133. Valtakunnansyyttäjänvirasto järjestää syyttäjille säännöllisesti ihmiskauppaan liittyvää koulutusta. Yhtenä keskeisenä koulutuksen teemana on uhrin näkökulman huomioiminen esitutkinnassa ja rikosprosessissa sekä uhritumisen psyykkiset vaikutukset. Tapauksiin erikoistuneille syyttäjille tarjotaan koulutusta myös uhrin sensitiivisestä kohtaamisesta rikosprosessissa. Poliisin peruskoulutuksessa käsitellään mm. ihmiskaupparikollisuutta tavoitteena tunnistamiseen liittyvän valmiuden lisääminen. Täydennyskoulutusta on järjestetty vuosittain. Poliisihallituksen johdolla toimii poliisilaitosten ja valtakunnallisten poliisiyksiköiden edustajista koostuva laittoman maahantulon ja ihmiskaupan torjunnan päällystö- ja kouluttajaverkosto..

134. Yhdenvertaisuusvaltuutetulla on kansallisena ihmiskaupparaportojana oikeus saada salassapitosäännösten estämättä tietoja viranomaisten ohella myös ihmiskaupan uhreille tarkoitettujen palvelujen ja tukitoimien tuottajilta sekä ihmiskaupan vastaiseen toimintaan tarkoitettua valtion-apua saavilta. Mikäli yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että asialla on ihmiskaupan mahdollisen uhrin oikeuksien kannalta huomattava merkitys, yhdenvertaisuusvaltuutettu tai hänen alaisensa virkamies voi avustaa mahdollista uhria tämän oikeuksien turvaamisessa taikka tarvittaessa hankkia tälle oikeusapua. Ihmiskaupparaportojana yhdenvertaisuusvaltuutettu antaa vuosittain valtioneuvostolle ja kerran neljässä vuodessa eduskunnalle kertomuksen ihmiskaupasta ja siihen liittyvistä ilmiöistä.

135. Ihmiskaupparaportoiija antoi viimeisimmän kertomuksensa eduskunnalle syyskuussa 2014³⁸. Ihmiskaupparaportoiijan mukaan ihmiskaupan vastainen toiminta ja ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutuminen on edistynyt Suomessa viimeisen neljän vuoden aikana. Ihmiskaupparaportoiija nostaa esille erityisesti seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan, jota on huomattavasti enemmän kuin mihin on onnistuttu puuttumaan.

C. Poliittiset oikeudet

Demokratiapoliittinen selonteko 2014

136. Valtioneuvoston ensimmäinen demokratiapoliittinen selonteko³⁹ annettiin eduskunnalle keväällä 2014. Sen tavoitteena on vahvistaa pitkäjänteistä ja suunnitelmallista demokratian edistämistä ja sitoutumista demokratiapolitiikan toimeenpanoon kaikilla tasoilla. Selonteossa tarkastellaan harjoitetun demokratiapolitiikan tavoitteita ja niiden toteutumista sekä osallistumismahdollisuuksien ja yhdenvertaisen osallistumisen kehitystä viimeisen runsaan kymmenen vuoden aikana. Lisäksi selonteossa annetaan valtioneuvoston linjaukset demokratiapolitiikan tavoitteiksi 2010-luvulle.

Maahanmuuttajien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kehittäminen

137. Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden poliittinen osallistuminen on yhä haaste Suomessa. Äänestysaktiivisuutta ja verkko-osallistumisen menettelytapoja kehittäessä on kiinnitetty huomiota erityisryhmien, kuten nuorten ja maahanmuuttajien osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin. Demokratialähteläs-projekti, joka toteutettiin kunnallisvaalien alla 2012, oli hallinnon uusi tapa toimia yhteistyössä järjestöjen kanssa äänestysaktiivisuuden lisäämiseksi. Maahanmuuttajille syksyllä 2012 järjestetty koulutus innosti mukaan noin 300 henkilöä. Osaan koulutus-tilaisuuksista liittyi myös runsaan yleisön houkutelut puoluepaneeli, jossa paikalliset puolueet esittäytyivät maahanmuuttajille. Koulutuksen järjestäjinä toimivat oikeusministeriö ja etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO). Liki kahden kuukauden demokratialähteläiden valtakunnallinen koulutusjakso toteutettiin kuudella paikkakunnalla. Näiden lisäksi oikeusministeriö ja sisäasiainministeriö ovat kouluttaneet pääkaupunkiseudulla 41 demokratialähtelästä EU -rahoitteisessa iCount -hankkeessa.

³⁸ http://www.ofm.fi/download/55530_Ihmiskaupparaportti_2014_FIN_WEB.pdf?1329509271d3d188

³⁹ Avoin ja yhdenvertainen osallistuminen. Valtioneuvoston demokratiapoliittinen selonteko 2014, <http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1394630106756.html>

Saamelaiskäräjistä annetun lain uudistaminen

138. Komitea suosittelee lisäämään saamelaiskäräjien päätösvaltaa saamelaisten kulttuuri-itsehallintoon liittyvissä asioissa (kpl 11) ja määriteltäessä äänioikeutta saamelaiskäräjien vaaleissa komitea suosittelee antamaan asianmukaisen painoarvon saamelaisten itsemääräämisoikeudelle (kpl 12).

139. Saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa keskeisesti sääntelevä laki saamelaiskäräjistä (974/1995) on annettu vuonna 1995. Lakia on sen jälkeen useampaan kertaan muutettu vastamaan paremmin käytännön tarpeita. Oikeusministeriö asetti vuonna 2012 työryhmän valmistelemaan ehdotusta saamelaiskäräjistä annetun lain tarkistamiseksi. Työryhmämietinnössä (OM 55/2013) todetaan, että lakiehdotuksen yleisenä tavoitteena on parantaa saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ja saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä.

140. Työryhmän ehdotuksen pohjalta laadittu hallituksen esitys saamelaiskäräjälain muuttamisesta (HE 167/2014 vp) annettiin eduskunnalle 25.9.2014. Esitys sisälsi muun muassa säännökset, joilla olisi tarkistettu nykyisessä laissa olevaa saamelaisen määritelmää. Määritelmän keskeinen merkitys on, että saamelainen on otettava vaaliluetteloon, joka laaditaan äänioikeutetuista saamelaiskäräjävaaleissa. Eduskunnan valiokuntakäsittelyn jälkeen oli selvää, ettei eduskunta hyväksyisi hallituksen esityksessä olevaa ehdotusta määritelmäksi. Koska määritelmän tarkistaminen hallituksen ja saamelaiskäräjien ehdottamalla tavalla oli hallituksen esityksen keskeinen osa, ovat edellytykset lain hyväksymiselle rauenneet. Hallitus peruutti esityksen 12.3.2015.

D. Muut kansalaisoikeudet

Turvapaikanhakijoiden määrän nopea kasvu

141. Vuoden 2015 aikana turvapaikanhakijoiden määrä on ollut voimakkaassa kasvussa. Suomeen arvioidaan tulevan tänä vuonna 30.000–35.000 turvapaikanhakijaa. 22. marraskuuta 2015 mennessä Suomeen oli saapunut 29.793 turvapaikanhakijaa, joista 2.525 oli alaikäisiä ja matkustivat ilman huoltajaa. Suurin osa hakijoista (17.894) saapui syys- ja lokakuun aikana. 26.545 hakemusta odottaa ensimmäistä päätöstä.

142. Turvapaikanhakijamäärät Suomessa ovat 2000-luvulla vaihdelleet vuosittain noin 1.500 ja 6.000 hakijan välillä. Vuonna 2014 hakijoita oli 3.651. Suurin osa vuonna 2015 Suomeen saapuneista turvapaikanhakijoista oli Irakin (65 %), Afganistanin (14 %), Somalian (6 %), Albanian (2 %) ja Syyrian (2 %) kansalaisia. 11 % hakijoista edustaa muita kansalaisuuksia.

143. Poliisi ja Maahanmuuttovirasto ottavat käyttöön marraskuun alusta alkaen yhteisen toimintamallin, jossa yksi viranomainen hoitaa yhdellä kertaa sekä alkukuulemisen että turvapaikkapuhuttelun. Sisäministeriö on asettanut hankkeen, jossa tarkistetaan kansainvälisen suojelun perusteella myönnettävien oleskelulupien edellytyksiä. Hankkeen tavoitteena on, että Suomen lainsäädäntö vastaisi paremmin Euroopan unionin lainsäädäntöä. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle tammikuussa 2016. Sisäministeriö asetti syyskuussa myös lainsäädäntöhankkeen perheenyhdistämisen kriteerien tarkentamiseksi EU:n perheenyhdistämisdirektiivin mukaisesti. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle keväällä 2016.

144. Vastaanottoyksiköitä on noin 121 eri puolilla maata ja niissä asuu noin 26.000 turvapaikanhakijaa. Yli puolet vastaanottoyksiköistä on nyt Suomen Punaisen Ristin ylläpitämiä. Valtioneuvosto hyväksyi lokakuussa sisäministeriön esityksen hätärahoituksen hakemisesta EU:n turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahastosta (AMIF). Sisäministeriön arvion mukaan Suomen hätärahoituksen tarve 12 kuukauden ajanjaksolta (syyskuu 2015 - elokuu 2016) olisi 120 miljoonaa euroa.

Säilöönnoton vaihtoehtoja kartoittava selvitys

145. Komitea suositteli käyttämään mahdollisuuksien mukaan turvapaikanhakijoiden säilöönnoton sijasta muita vaihtoehtoja eikä sijoittamaan turvapaikanhakijoita poliisin säilöönottoloihin (kpl 18).

146. Säilöönnotto on jo tällä hetkellä viimesijainen turvaamistoimi. Kynnys säilöönnotolle on korkea, erityisesti alaikäisten kohdalla. Ulkomaalaislain sekä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain muutokset tulivat voimaan 1.7.2015. Muutoksella kielletään ilman huoltajaa olevien alle 15-vuotiaiden turvapaikanhakijalasten säilöönnotto. Yksin tullutta alle 15-vuotiasta lasta ei saa ottaa säilöön millään perusteella. Lisäksi 15 vuotta täyttäneen yksin tulleen lapsen säilöönnoton kesto on rajoitettu 72 tuntiin, jota poikkeusolosuhteissa voidaan jatkaa enintään 72 tunnilla. Yksin tulleen turvapaikkaa hakeneen 15 vuotta täyttäneen lapsen saa ottaa säilöön vasta, kun kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on hylätty ja maastapoistamispäätös on muutoksenhaun jälkeen tullut täytäntöönpanokelpoiseksi.

Nopeutettu turvapaikkamenettely

147. Komitea suositteli tarkastelemaan nopeutetun turvapaikkamenettelyn käyttöä (kpl 18).

148. Ulkomaalaislain 1.7.2015 voimaan tulleella muutoksella selkeytettiin maasta poistamisen täytäntöönpanon kieltämistä. Hakijan on jatkossa tehtävä käännättämispäätöksen täytäntöönpanon kieltämistä koskeva pyyntö hallinto-oikeudelle viikon kuluessa käännättämispäätöksen saamisesta, jos käännätyspäätös on tehty ulkomaalaislain 95 b, 103 tai 104 § perusteella (kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on peruutettu, hakemus on jätetty tutkimatta tai asia on käsitelty nopeutetussa menettelyssä). Hallinto-oikeuden on puolestaan ratkaistava kyseinen asia viikon kuluessa pyynnön saamisesta. Poliisin velvollisuudesta odottaa tuota hallinto-oikeuden ratkaisua ennen maasta poistamisen toteuttamista säädetään jatkossa laissa. Tämä lainmuutos yhtäältä selkeyttää nykyistä viranomaiskäytäntöä ja toisaalta vahvistaa oikeusturvaa. Lyhyet määräajat puolestaan varmistavat tehokkaan menettelyn.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu ulkomaalaisten oikeuksien valvojana

149. Yhdenvertaisuusvaltuutetulla on toimivalta valvoa ulkomaalaisten maasta poistamisen täytäntöönpanoa sen kaikissa vaiheissa. Valvontatehtävä lisättiin ulkomaalaislakiin ja vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta annettuun lakiin 30.12.2013 ja lakimuutos tuli voimaan 1.1.2014. Tehtävä perustuu EU:n paluudirektiiviin, jossa todetaan, että jäsenmaiden on säädettävä tehokkaasta järjestelmästä palautusten valvomiseksi. Yhdenvertaisuusvaltuutetun pyynnöstä

hänen tietoonsa on saatettava maasta poistamisen täytäntöönpanon valvonnan edellyttämät tarpeelliset tiedot.

Uskonnonvapauden suojaaminen lainsäädännöllä

150. Uskonnonvapauden käyttämistä turvataan uskonnonvapauslailla (453/2003). Uskonnonvapauslaissa säädetään muun muassa rekisteröidyistä uskonnollisista yhdyskunnista, yhdyskunnan jäsenyydestä, liittymis- ja eroamismenettelystä sekä valaa ja vakuutusta koskevasta käytännöstä. Uskonnollisella yhdyskunnalla tarkoitetaan evankelis- luterilaista kirkkoa (siihen kuuluu noin 75 % väestöstä), ortodoksista kirkkokuntaa (noin 1 % väestöstä) sekä rekisteröitynyttä uskonnollista yhdyskuntaa (1,5 % väestöstä).

151. Uskontoa voi harjoittaa myös kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomien henkilöiden määrä ylitti miljoonan rajan vuonna 2010 ja vuoden 2013 lopussa heitä oli 1,2 miljoonaa. Joka viides suomalainen ei näin ollen ole minkään Suomessa rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan jäsen.⁴⁰ Rekisteröityneitä uskonnollisia yhdyskuntia on tällä hetkellä noin 90. Uskonnollisten yhdyskuntien kirjo on Suomessa suhteellisen suuri.

152. Perusopetuslaki (628/1998) toteuttaa perustuslaissa turvattua uskonnon vapauden periaatetta ja se korostaa sitä, että uskonnon opetuksessa on ensisijaisesti kysymys oppilaan ja opiskelijan oikeudesta eikä uskonnollisten yhdyskuntien etujen turvaamisesta. Perusopetuksessa oppilaalla on varsin laajat oikeudet saada oman uskontonsa ja elämäntiedon opetusta. Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää vähintään kolmelle evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai vähintään kolmelle ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvalle oppilaalle heidän oman uskontonsa opetusta. Muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvalle vähintään kolmelle oppilaalle järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos heidän huoltajansa sitä pyytävät. Opetussuunnitelman perusteet on laadittu seuraavia uskontoja varten: evankelis-luterilainen, ortodoksinen, islam, katolinen, juutalainen, buddhalainen, adventistinen, hare krishna, kristiyhteisö, baha'í, Herran Kanssa, mormoni, Vapaakirkko ja Helluntaikirkko.

153. Lukiolakiin 629/1998 (muutettu 455/2003) sisältyvät vastaavankaltaiset säännökset.

154. Opetushallituksen (22.12.2014) vahvistamien perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden arvopohjan mukaan perusopetus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Katsomusaineiden, uskonto ja elämäntiedon opetus, tavoitteiden painotuksessa entistä keskeisempänä on oppilaan oman elämän- ja maailmankatsomuksen perustan rakentamisen ja oman uskonnon tuntemisen ohella eri uskonnollisten ja ei-uskonnollisten katsomusten sekä uskonnottomuuden tunteminen ja moninaisuuden hyväksyminen. Uskonnollisten symbolien tai vaatetuksen käyttöä ei ole rajoitettu kouluissa.

155. Oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa on ollut esillä uskonnon harjoittamisen toteutuminen Metsälän säilöönottoyksikössä. Apulaisoikeusasiamiehen sijainen piti antamassaan ratkaisussa (3101/4/13) hyvänä, että Metsälän säilöönottokeskuksessa on kesällä 2013 luotu sellaiset erityisjärjestelyt, jotka mahdollistavat niiden muslimien ramadanin vieton, jotka halusivat paastokuukautta viettää.

⁴⁰ http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2013/vaerak_2013_2014-03-21_tie_001_fi.html

E. Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet

Selvitys romanien kielellisten oikeuksien toteutumisesta

156. Komitea kannusti vahvistamaan toimia romanilasten osallistamiseksi koulutukseen sekä edistämään romanikielen opetusta (kpl 15).

157. Suomessa toteutetaan inklusiivista koulutuspolitiikkaa, joissa erityisen tuen tarpeessa oleva oppilas saa tuen lähtökohtaisesti koululuokassa, ei erityisluokissa tai erityiskouluissa.

158. Oikeusministeriö julkaisi vuonna 2014 selvityksen romanien perustuslaissa turvattujen kielellisten oikeuksien toteutumisesta⁴¹. Selvitys perustui Suomen romanipoliittisen ohjelman, kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman 2012–2013 sekä hallitusohjelman kirjauksiin.

159. Romanikielen opetusta saavien oppilaiden määrä on kasvanut. Myös romanikielen kieliopetus toiminta on lisääntynyt viime vuosina. Romanikielen ja -kulttuurin yliopistotasoisesta opetuksen alkaminen on ollut tärkeä edistysaskel, sillä se mahdollistaa pätevien romanikielen opettajien valmistumisen tulevaisuudessa. Romanikielen opettajaksi on mahdollista kouluttautua nykyisillä järjestelyillä. Romaniopiskelijoiden rekrytoiminen yliopisto-opetukseen on kuitenkin haastavaa, mikä vaikeuttaa romanitaustaisten romanikielen opettajien saamista. Puute pätevistä romanikielen opettajista on puolestaan yksi merkittävä syy siihen, että enemmistö romanilapsista ei saa romanikielen opetusta.

160. Selvityksen mukaan romanien kielelliset oikeudet on otettu lainsäädännössä huomioon perustuslain edellyttämällä tavalla. Nykyisten romanikieltä koskevien säännösten toimeenpano on kuitenkin osittain tehotonta, eivätkä laissa säädetyt oikeudet toteudu käytännössä. Romanikielen opettamista varten on olemassa valtionavustusjärjestelmä. Kuntia tulisi kannustaa käyttämään tätä mahdollisuutta. Lisäksi tulisi lisätä myös romanivanhempien tietoa oikeudesta saada opetusta romanikielillä.

161. Aikuisten romanien koulutustilanteesta ei ole juuri ollut tietoa. Opetushallitus on parhailaan tekemässä tutkimusta asiasta.

Saamen kielen elvyttämisohjelma

162. Komitea suosittelee jouduttamaan saamen kielen elvytysohjelman toteuttamista (kpl 14).

163. Saamen kielen elvyttämiseksi on viime vuosina toteutettu useita toimenpiteitä, mutta tehdyt toimenpiteet eivät vielä takaa saamen kielten säilymistä. Kaikkien Suomessa puhutun saamen kielen asema on edelleen uhanalainen. Näistä koltansaame ja inarinsaame ovat vakavasti uhanalaisia kieliä. Keskeisinä haasteina ovat kielen elvyttämisessä riittävän saamenkielen ja saamenkielisen opetuksen ja päivähoiton turvaaminen, saamelaisten poismuutto saamelaisten kotiseutu-

⁴¹ Selvitys romanien kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 11/2014, http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1392988540383/Files/OMSO_11_2014_Romanikieli_48_s.pdf

alueelta, joka on merkinnyt saamen kielten luonnollisten kielenkäyttöympäristöjen vähentymistä, sekä eri alojen pätevien ja saamen kieltä riittävästi osaavien ammattilaisten vähyys.

164. Valtioneuvosto päätti heinäkuussa 2014 toimenpideohjelmasta saamen kielen elvyttämiseksi⁴² periaatepäätöksensä. Toimenpideohjelma sisältää vision saamen kielten elpymiseksi vuoteen 2025 mennessä sekä toimenpiteet tilanteen parantamiseksi. Saamelaiskäräjät oli edustettuna sekä ohjelmaehdotuksen valmistelemiseksi asetetussa työryhmässä että sen sihteeristössä. Saamen kielen elvytysohjelma koskee kaikkia kolmea Suomessa puhuttua saamen kieltä: pohjois-, inarin- ja koltansaamea. Periaatepäätös sisältää yleisuuksien lisäksi 21 nimenomaista toimenpidettä saamen kielen elvyttämiseksi. Ohjelman toteutumisen seurannasta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Osaa toimenpideohjelmaan sisällyvistä toimenpiteistä on ryhdytty toteuttamaan hyvin. Osa toimenpiteistä ei puolestaan ole vielä alkanut.

165. Kielipesä on lapsille tarkoitettu hoitopaikka, jossa kaikki toiminta tapahtuu alusta asti pelkästään saamen kielellä. Toiminta toteutetaan järjestämällä alle kouluikäisille lapsille saamenkielistä päivähoitoa tai avointa varhaiskasvatustoimintaa sekä koululaisille iltapäivätoimintaa kielikympymenetelmää käyttäen. Saamelaisten kotiseutualueella toimii tällä hetkellä valtion erillismäärärahan tuella yhteensä seitsemän kielipesää. Kielipesätoimintaa on myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella Helsingissä, Oulussa ja Rovaniemellä. Vuonna 2015 opetus- ja kulttuuriministeriö avustaa kyseisiä kielipesiä saamelaiskäräjien kautta 550 000 euron määrärahalta.

Saamenkielinen opetus

166. Komitea suosittelee asianmukaisia toimia, jotta kaikki saamelaislapset saavat tosiasiallisesti opetusta omalla kielellään sekä kouluttamaan lisää saamen kielen opettajia (kpl 14).

167. Saamelaisten kotiseutualueella asuvilla saamea osaavilla oppilaille on oikeus saada oma-kielistä perusopetusta. Lukiossa ja toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa voidaan antaa opetusta saamen kielellä. Saamea voidaan opiskella myös valinnaisena aineena. Valtion talousarvista myönnetään valtionavustusta saamenkielisen opetuksen kustannuksiin saamelaisten kotiseutualueella. Avustus kattaa täysimääräisesti syntyvät opetuksen kulut.

168. Saamelaisten kielelliset oikeudet perusopetuksessa toteutuvat parhaiten opetuksessa saamelaisten kotiseutualueella. Osoituksena onnistuneesta kielenelvytyksestä on Inarin saamenkielisen opetuksen oppilasmäärien kasvu: oppilasmäärät ovat tasaisesti kasvaneet sitten 1990-luvun, jolloin Inarin saamenkielisessä opetuksessa ei ollut yhtään oppilasta. Lukuvuonna 2014 – 2015 Inarin saamen kielen opetusta saa 54 oppilasta. Opetuksen tilanne on kuitenkin edelleen uhanalainen, ja pätevistä opettajista ja oppimateriaaleista on jatkuvasti pulaa. Koltansaamen kielen opetuksessa on 22 oppilasta ja he saavat kaksi tuntia kielenopetusta viikossa. Oppilasta 12 osallistuu kielenopetuksen lisäksi ortodoksisuskonnon, musiikin ja kuvaamataidon opetukseen koltankielellä.

⁴² Toimenpideohjelma saamen kielen elvyttämiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:7, <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/tr07.pdf?lang=fi>

169. Saamenkielisessä opetuksessa olevien oppilaiden oppilasmäärät ovat lähes pysyneet samoina koko 2000-luvun. Lukukaudella 2014 -15 saamenkielisessä opetuksessa on 175 oppilasta, joista Inarin saamenkielisessä 14 ja koltankielistä opetusta saa 12 oppilasta ja loput ovat pohjoissaamenkielisessä opetuksessa. Vapaaehtoisena/valinnaisena kielenä (2 vvh) saamea opiskelee 344 oppilasta. Yhteensä saamen kielen opiskelijoita on 540. Lisäksi saamelaiden kotiseutualueen ulkopuolella saamenkieltä opiskelee 30 oppilasta.

170. Saamenkielisessä opetuksessa perusopetuksen haasteina ovat pätevien aineenopettajien sekä hyvätasoisten ja omaan kulttuuriin perustuvien oppimateriaalien puute. Opettajatilanne on vaikeutunut viime vuosina. Erityisen huolestuttava tilanne on inarin- ja koltansaamen kielten osalta.

171. Saamelaisalueen kunnat antoivat saamen kielen ja saamenkielistä opetusta vuonna 2014 runsaat 33 300 tuntia. Annetun opetuksen määrä on lisääntynyt vuosittain. Saamenkielinen opetus vähenee (kaikilla saamen kielillä) ylemmille vuosiluokille tultaessa. Lukioista ainoastaan Utsjoen saamelaislukio antaa joissakin oppiaineissa opetusta myös pohjoissaamen kielellä.

172. Saamelaisalueen ulkopuolella opetus on mahdollista opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksen (1777/2009) perusteella. Ministeriö on alentanut valtionavustuksen ehtona olevan oppilasryhmän vähimmäiskokovaatimuksen neljästä kahteen oppilaaseen vuonna 2010. Kotiseutualueen ulkopuolella toimiville koulutuksen järjestäjille ei ole säädetty velvollisuutta järjestää opetusta saamen kielessä.

173. Ylioppilastutkinnossa saamen kielestä voi suorittaa äidinkielen kokeen inarinsaamen ja pohjoissaamen kielessä ja kevään 2012 tutkinnosta lähtien myös koltansaamen äidinkielen koe. Vieraan kielen kokeen voi suorittaa pohjoissaamesta, inarinsaamesta ja koltansaamesta. Mahdollisuudella suorittaa ylioppilastutkinto saamen kielellä olisi suuri vaikutus koko saamelaisopetuksen kokonaisuuteen. Vähemmistövaltuutettu on tehnyt asiaa koskevan aloitteen opetus- ja kulttuuriministeriölle alkuvuodesta 2010 ja saamelaiskäräjät huhtikuussa 2014⁴³. Ylioppilastutkintolautakunta on alkanut selvittää asiaa.

174. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelija voi suorittaa äidinkielen oppimääränä saamen kielen. Inarissa sijaitseva Saamelaisalueen koulutuskeskus - *Sámi oahpahusguovddáš* on Suomessa ainoa ammatillinen oppilaitos, jossa opetuskielenä käytetään myös saamen kieltä. Se on kehittänyt saamen kielten verkkopedagogiikkaa ja virtuaaliopetuksen teknisiä ratkaisuja vuodesta 2004 lähtien ja sitä voi pitää tällä alueella edelläkävijänä jopa valtakunnallisesti.

175. Saamen kieltä ja kulttuuria voi opiskella kolmessa Suomen yliopistossa: Oulun, Helsingin ja Lapin yliopistoissa. Oulun yliopiston *Giellagas*-instituutilla on valtakunnallinen erityistehtävä saamen kielen ja kulttuurin korkean asteen opetuksessa ja tutkimuksessa. Norjan Koutokeinossa sijaitseva saamelainen korkeakoulu *Sámi allaskuvla* on Pohjoismaiden ainoa korkeakoulu, jossa opetuksen, tutkimuksen ja hallinnon pääkielenä on saamen kieli.

⁴³ Saamelaiskäräjien aloite,
http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=234&Itemid=10

176. Valtion talousarviossa on varattu määräraha saamenkielisen oppimateriaalin tukemiseen. Tuki on noussut huomattavasti viime vuosina. Vuonna 2013 määräraha oli 290 000 euroa ja vuonna 2015 500 000 euroa.

177. Päivähoitolain mukaan kunnan huolehdittava siitä, että lasten päivähoitoa voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen-, ruotsin- tai saamenkielellä. Valtion talousarviosta myönnetään 120 000 euron määräraha saamenkieliseen varhaiskasvatukseen saamelaisten kotiseutualueella.

Saamenkieliset sosiaali- ja terveyspalvelut

178. Komitea suosittelee varmistamaan saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuuden kotiseutualueella (kpl 14).

179. Sosiaali- ja terveysministeriö ja saamelaiskäräjät järjestivät saamenkielisiä sosiaali- ja terveyspalveluja koskevan kehittämisseminaarin Inarissa syyskuussa 2013. Seminaarissa esiteltiin ministeriön rahoittama Lapin yliopiston tekemä tutkimusta saamelaisten hyvinvoinnista ja terveydestä⁴⁴. Tutkimus osoitti, että saamelaisten tyytyväisyys sosiaali- että terveyspalveluihin on merkittävästi heikompi kuin pääväestöllä. Tutkimuksen mukaan (118 henkilöä haastateltu) tyytyväisyys sosiaalipalveluihin oli vain 28 % ja terveyspalveluihin 55 %.

180. SaKaste -hankkeen aikana on vahvistettu saamelaisten kotiseutualueella työskentelevän sosiaali- ja terveysalan henkilöstön saamen kielen ja kulttuurin osaamista. Erityisesti varhaiskasvatus- ja vanhustyöhön on kehitetty toimintamalleja ja työkaluja henkilöstön käyttöön. Vanhustyön työkalupakki on sähköisessä muodossa vuonna 2013 tehty opas ja ohjeistus siitä, ”*Miten toimin, kun asiakkaana on saamelainen ikäihminen?*”. Jokaisella paikkakunnalla lisätään opaseen omat kulttuuriset erityispiirteet.

181. Valtion talousarviossa on vuodesta 2002 lähtien myönnetty budjettivuodeksi kerrallaan erillinen valtionavustus saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuden turvaamiseksi saamelaisten kotiseutualueella. Vuonna 2015 määrärahan suuruus on 480 000 euroa. Valtionavustus kohdentuu kaikilla saamelaiskielillä tuotettavien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kustannuksiin.

182. Saamenkielisestä palvelutuotannosta vastaavat pääosin kunnat. Joitakin palveluja tuottavat myös järjestöt ostopalveluna. Saamenkielisiä sosiaali- ja terveyspalveluja ei kuitenkaan ole riittävästi eikä kaksikielistä ammattihenkilöstöä aina ole tarjolla tai heidän saamenkielinen osaamisensa on puutteellista. Inarin- ja koltansaamenkielisestä materiaalista on puutetta. Tulevaisuuden suurimpana haasteena on saamenkielisten vanhuspalvelujen tuottaminen. Myös saamelaiset lapsiperheet tarvitsevat tukea arkielämän, vanhemmuuden ja arjesta selviytymisen haasteisiin. Puutteita on myös eri ikäryhmien päihde- ja mielenterveyspalveluissa.

183. Inarissa pidettiin helmikuussa 2015 saamelaisten rajayhteistyöseminaari, jonka järjestivät Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, saamelaiskäräjät ja sosiaali- ja terveysministeriö. Seminaa-

⁴⁴ Saamelaisten hyvä elämä ja hyvinvointipalvelut, <http://www.doria.fi/handle/10024/92140>

riassa käsiteltiin erityisesti saamenkielisten palveluiden laatua ja saatavuutta sekä yhteistyötä Norjan ja Suomen välillä.

Selvitys vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden henkilöiden kokemasta syrjinnästä sosiaali- ja terveyspalveluissa

184. Ikääntyneiden vähemmistöryhmiin kuuluvien syrjintää ja syrjintäkokemuksia sosiaali- ja terveyspalveluissa käsittelevä tutkimus julkaistiin vuonna 2014⁴⁵ osana syrjinnän seurantajärjestelmän toimeenpanoa. Selvitys tarkastelee syrjintää kahdesta näkökulmasta: missä määrin ja millaisena syrjintä tulee viranomaisten tietoon sekä millaisia syrjintäkokemuksia ikääntyneillä on.

185. Tutkimuksessa ilmeni, että moniperusteisen syrjinnän selvittäminen viranomaistiedoista on erittäin vaikeaa. Syrjinnästä sosiaali- ja terveyspalveluissa voidaan kannella vain etnisiin perusteisiin vähemmistövaltuutetulle (1.1.2015 lähtien yhdenvertaisuusvaltuutetulle kaikilla syrjintäperusteilla) ja syrjintälautakunnalle (nykyään yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta). Muutoin valituskanavana on hallintokantelun tekeminen aluehallintoviranomaisille. Syrjintä ei ole hallintokanteluissa esiin tuleva asia. Kantelijan ikää ei myöskään yleensä systemaattisesti kirjata missään viranomaisessa siten, että poimintoja voitaisiin tehdä iän perusteella. Vähemmistöryhmään kuuluminen tulee esiin vain, mikäli se oleellisesti liittyy valituksen kohteena olevaan palveluun, esimerkiksi vammaispalveluun.

186. Tutkimuksen mukaan ikääntyneet vähemmistöryhmiin kuuluvat, kuten ikääntyneet yleensäkin, valittavat harvoin kokemastaan syrjinnästä. Aineisto toi kuitenkin esiin runsaasti syrjintäkokemuksia. Useammin syrjintäkokemus oli välillistä tai rakenteellista. Kulttuurin huomioimattomuus tuli esiin monilla eri ryhmillä. Kysymyksessä olivat ikääntyneiden syrjintäkokemukset, jotka eivät täyttäneet syrjinnän oikeudellista määritelmää.

Paperittomien henkilöiden terveyspalvelut

187. Suomen lainsäädäntö turvaa kaikille kiireellisen hoidon. Paperittomilla henkilöillä on oikeus terveydenhuoltolain mukaiseen kiireelliseen hoitoon julkisessa terveydenhuollossa. Kiireelliseen hoitoon kuuluu myös kiireellinen suun terveydenhuolto, mielenterveyshoito, päihdehoito ja psykososiaalinen tuki. Paperittomien henkilöiden pitäisi maksaa saamastaan hoidosta todellisten kustannusten mukaan. Valtio maksaa Kelan kautta hoidon kustannukset hoidon antaneelle terveydenhuollon yksikölle, jos kustannuksia ei saada perittyä henkilöltä itseltään. Julkisten palveluiden ohella paperittomille henkilöille on tarjolla vapaaehtoistoimintana tarjottuja terveyspalveluita.

188. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos laati sosiaali- ja terveysministeriön pyynnöstä selvityksen paperittomien henkilöiden terveyspalveluista Suomessa⁴⁶. Selvityksen mukaan Suomessa oleskelee noin 1000–1500 henkilöä, jotka ovat terveydenhuollon palvelujen kannalta paperittomien asemassa. Suomessa oleskelevat paperittomat ovat EU- ja ETA-maiden ja Sveitsin ulkopuolelta tulleita luvatta maassa olevia henkilöitä. Lisäksi ryhmään kuuluu paperittoman kalta-

⁴⁵ http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/8e9424e2376cf6cbcf853dd521691a6e/1424163854/application/pdf/347010/Ik%C3%A4ihmisten%20moninaisuus%20n%C3%A4kyv%C3%A4ksi_WEB.pdf

⁴⁶ THL - Raportti 11/2014.

nessa asemassa olevia EU-maiden kansalaisia, jolla ei ole terveysvakuutusturvaa omassa maassaan. Iältään paperittomat henkilöt ovat pääsääntöisesti alle 50-vuotiaita.

189. Selvityksen mukaan paperittomien henkilöiden terveyspalvelut eivät tällä hetkellä toteudu asianmukaisesti Suomessa. Paperittomien terveydenhuollon palveluja voitaisiin parantaa turvaamalla 1) mahdollisuudet käyttää terveyspalveluja samassa laajuudessa kuin henkilöt, joilla on kotikunta Suomessa tai 2) laajuudeltaan samantasoiset palvelut kuin turvapaikanhakijoille tai 3) nykylainsäädännön mukainen kiireellinen hoito sekä alle 18-vuotiaiden lasten, raskaana olevien ja synnyttäneiden naisten hoito.

190. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kunnan velvollisuudesta järjestää eräitä terveydenhuollon palveluja eräille ulkomaalaisille ja laiksi rajat ylittävästä terveydenhuollosta annetun lain muuttamisesta (HE 343/2014 vp) annettiin eduskunnalle 18.12.2014. Esitys raukesi Eduskunnan toimikauden päättymisen vuoksi.

191. Pakolaisneuvonta ry on vuodesta 2012 ylläpitänyt RAY:n avustuksella uraa uurtavaa hanketta paperittomia koskevan tiedotuksen, tiedonkeruun sekä oikeudellisen neuvonnan järjestämiseksi.

Tutkimus venäläis-, somali- ja kurditaustaisten terveydestä ja hyvinvoinnista

192. Vuonna 2012 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos julkaisi laajan terveys- ja hyvinvointitutkimuksen, joka koski 1000 venäläis-, somali- ja kurditaustaista 18–64 -vuotiasta henkilöä kuu-desta kaupungista. Kolmasosa venäjän- ja kurditaustaisista olivat kokeneet, että heitä kohdellaan epäkohteliaammin kuin muita. Somalitaustaiset kokivat epäkohteliaasta käytöstä harvemmin (21 %). Venäläis- ja somalitaustaiset olivat kokeneet suunnilleen yhtä usein, että heitä kohdeltiin epäkunnioittavammin kuin muita (noin 23 - 24 %). Venäläis- ja somalitaustaisista henkilöistä noin 7 prosenttia oli tämän tutkimuksen osalta jatkuvan syrjinnän kohteina.

193. Tutkimus osoitti, että syrjintäkokemuksia tai epäoikeudenmukaista kohtelua esiintyy tavallisimmin kadulla (23–32%) ja kaupassa (11 %). Myös poliisin kanssa asioidessaan erityisesti somalitaustaiset kokevat syrjintää (15 %). Asunnon hankkiminen koetaan myös syrjiväksi (8-13 %). Sosiaali- ja terveydenhuollossa syrjintäkokemukset ovat harvinaisempia (4- 10 %).

194. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on kehittänyt seurantajärjestelmän, jonka avulla maa-hanmuuttajien terveyttä ja hyvinvointia voidaan jatkossa seurata.

Toimintaohjelma tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämiseksi

195. Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelma vuosille 2012–2016 julkaistiin elokuussa 2012⁴⁷. Kaikkien tyttöjen ympärileikkausmuotojen voidaan katsoa täyttävän pahoinpitelyn kriteerit, minkä perusteella ympärileikkaus on rangaistava teko rikoslain mukaan. Tekijän lisäksi myös muut tekoon osalliset, kuten tekoon yllyttäjä, ovat rikosoikeudellisessa vastuussa. Erillistä ympärileikkauksen kieltävää lakia Suomessa ei ole. Kaikilla lasten parissa työskentelevillä ammattihenkilöillä on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus sosiaaliviranomaisil-

⁴⁷ http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1822114

le, jos herää epäily tytön joutumisesta ympärileikattavaksi. Kuntia, joissa on paljon maahanmuuttajataustaista väestöä, suositellaan tekemään yksityiskohtaiset suunnitelmat paikallisen ennaltaehkäisevän työn järjestämiseksi.

196. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on julkaissut internetsivuillaan tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen ehkäisyä koskevan tietopaketin. THL on lisäksi julkaissut terveydenhoitohenkilökunnalle suunnattuja ohjeita naisten ympärileikkauksen ehkäisemisestä sekä järjestänyt aihetta koskevaa koulutusta eri puolilla Suomea.

Poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus

197. Suomessa ei ole poikien ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen sallivaa tai kieltävää lakia. Korkein oikeus linjasi vuonna 2008, ettei uskonnollinen ympärileikkaus ole rikos, jos se tehdään asianmukaisesti. Sosiaali- ja terveysministeriö on selvittänyt, että uskonnollisia poikien ympärileikkauksia tehdään vuosittain noin 400. Suomessa on kuitenkin nostettu myös pahoinpitelysyytteitä, ja oikeuteen on päätynyt tapauksia, joissa on syntynyt ongelmia tai komplikaatioita.

198. Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut vuoden 2015 alussa uuden ohjeen ei-lääketieteellisin perustein tehtävästä poikien ympärileikkauksesta⁴⁸. Ohjeen mukaan ei-lääketieteellinen ympärileikkaus voidaan tehdä alle 18-vuotiaalle pojalle tietyin edellytyksin. Ohjeen tavoitteena on varmistaa, että toimenpide tehdään turvallisissa olosuhteissa. Ympärileikkauksen saa tehdä vain laillistettu lääkäri.

Syrjintä suomalaisilla työmarkkinoilla –tutkimusraportti

199. Vuonna 2012 julkaistiin Helsingin yliopistossa valmistunut tutkimusraportti, jossa tarkastellaan syrjinnän ilmenemistä suomalaisessa työelämässä olemassa olevan tutkimustiedon perusteella⁴⁹. Raportissa esitellään ensimmäinen Suomessa toteutettu kenttäkoe, jossa käytetään tilanetestausten menetelmää. Testihakijat, jotka olivat nais- ja miespuolisia ja joilla oli venäjän- ja suomenkieliset nimet, hakivat yhteensä 1200 avointa työpaikkaa vuoden 2011 lopulla. Tulokset osoittavat, että hakijoiden, joilla on venäjänkielinen nimi pitää lähettää kaksi kertaa enemmän hakemuksia verrattuna hakijoihin, joilla on suomenkielinen nimi, jotta he saisivat kutsun työhaastatteluun.

200. Tutkimusraportin julkistamisen jälkeen työ- ja elinkeinoministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä sisäministeriö hankkivat tutkimuksen, jonka tavoitteena oli luoda malli työelämän syrjinnän pitkätaimiseurannaksi Suomessa sekä mallin mukaan tehdyn ensimmäisen tutkimuksen vuonna 2014.

Maahanmuuttajanaisten työmarkkina-aseman parantaminen

201. Valtion kotouttamisohjelmassa korostetaan, että kaikkien maahanmuuttajanaisten tulee saada mahdollisuus kotoutumista edistäviin palveluihin, vaikka he eivät välittömästi olisi siirtymässä työelämään, vaan saattavat hoitaa lapsia kotona useita vuosia. Tämä edellyttää palvelujärjestelmän kehittämistä ja palvelujen aktiivista tarjoamista. Kotoutumislaisissa (1386/2010) sääde-

⁴⁸ http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=40880&name=DLFE-33507.pdf

⁴⁹ http://www.tem.fi/files/32827/TEMjul_16_2012_web.pdf

tään, että kaikilla maahanmuuttajilla on mm. oikeus tietoihin suomalaisesta yhteiskunnasta, sekä ohjaukseen ja neuvontaan. Kunnalla on myös mahdollisuus laatia kotoutumissuunnitelma perheille, johon voidaan erityisesti sisällyttää esim. koulutustoimintaa, vertaistukea tai järjestötoimintaa, joka soveltuu kotonaan lapsia hoitaville äideille.

202. Työ- ja elinkeinoministeriön Valtava-kehittämishjelmassa toimi vuosina 2009–2013 *Naisten koulu*-valmennusmalli maahanmuuttajanaيسille. Se oli tarkoitettu vaikeasti työllistyville ja syrjäytymisvaarassa oleville maahanmuuttajanaيسille. Naisten koulussa maahanmuuttajanaيسet oppivat tietoja ja taitoja, joita täysipainoinen osallistuminen suomalaiseen yhteiskuntaan edellyttää. Työtoiminnan kautta maahanmuuttajanaيسet loivat kontakteja suomalaisiin ihmisiin ja saivat uusia verkostoja. Työpaikkaohjaajat, jotka työskentelevät yrityksissä, puolestaan oppivat kohtaamaan maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä ja saavat tietoa toisista kulttuureista.

203. Valtava-kehittämishjelman *Pätkät pitkiksi* –projekti oli vaikeasti työllistettäville suunnattu työvalmennuspalvelu, jossa henkilökohtaisen työvalmentajan tuella hakeuduttiin aktiivitoimenpiteeseen pois työttömyydestä. Työvalmentaja esitteli kirjeen avulla asiakkaan yrittäjälle. Näin korostuivat asiakkaan osaaminen ja valmiudet, ei sukupuoli, ikä tai muut taustatekijät. Kynnys työntekijän palkkaamiseen laski toimintamallin avulla huomattavasti.

Turvapaikan saaneiden asuminen

204. Komitea suosittelee myös, että sopimusvaltion hallitus myöntää kunnille riittävästi varoja asuntojen järjestämiseksi turvapaikan saaneille (kpl 18).

205. Ks. vastaus maahanmuuttajien asumisesta kpl 93–95.

Artikla 6

Oikeusturvakeinot syrjintäasioissa

206. Etnisen syrjinnän valvomiseksi on perustettu kaksi erityisviranomaista, yhdenvertaisuusvaltuutettu ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntakunta. Tasa-arvovaltuutettu valvoo sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltoa kaikilla elämänalueilla. Aluehallintovirastojen työsuojelun vastuualueet valvovat syrjintää työelämässä kaikilla työsopimuslaissa ja yhdenvertaisuuslaissa mainituilla syrjintäperusteilla. Työsopimuslaissa luetellut syrjintäperusteet on kuitenkin 1.1.2015 lukien siirretty yhdenvertaisuuslakiin (1325/2014). Työsopimuslakiin on jäänyt ainoastaan säännös työnantajan velvollisuudesta kohdella työntekijöitä tasapuolisesti.

207. Eduskunnan oikeusasiamies ja oikeuskansleri valvovat, että viranomaiset noudattavat lakia ja perus- sekä ihmisoikeuksien toteutumista. Syrjintäasioita koskevien tietojen kerääminen ja niitä koskevat raportointikäytännöt vaihtelevat aluehallintovirastojen työsuojelun vastuualueiden välillä.⁵⁰

⁵⁰ Julkaisusta ”Työsyrjinnän seuranta Suomessa (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 53/2014) löytyy sivulta 41 alkaen tilastotietoa vuodelta 2013 työsuojeluviranomaisten käsittelemistä syrjintätapauksista ja poliisille ilmoitetuista työsyryntäpäilyistä, http://www.tem.fi/files/41717/TEMjul_53_2014_web_18122014.pdf.

208. Alla olevaan taulukkoon on koottu Etelä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueelle syrjintäasioissa tehdyt yhteydenotot vuosilta 2011 - 2013 koetun syrjintäperusteen mukaan luokiteltuina. Tiedot perustuvat Etelä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueen 4.4.2014 päivättyyn raporttiin ”Työsyrynnän asiakasaloitteinen valvonta vuonna 2013”.

	2011	2012	2013
Terveydentila	69	80	96
Sukupuoleen liittyvä	15	36	27
Ay- tai muu ammatillinen toiminta	13	15	17
Ikä	6	11	10
Kansalaisuus /etninen alkuperä	21	18	36
Uskonto	3	0	2
Seksuaalinen suuntautuminen	0	0	1
Perhesuhteet	6	1	0
Vammaisuus	0	3	1
Vakaumus, mielipide	2	0	1

209. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualue on puolestaan ilmoittanut, että asiakasaloitteisia syrjintätapauksia on tullut vireille 11/2011 – 03/2015 välisenä aikana yhteensä 54 kappaletta. Näistä viisi on koskenut syrjintää etnisen alkuperän perusteella ja loput muita syrjintäperusteita. Esimerkiksi syrjinnästä terveydentilan perusteella tehtiin 20 aloitetta, iän perusteella kuusi ja mielipiteen tai ammatillisen toiminnan perusteella yhdeksän aloitetta. Samaan aikaan vastuualueen käräjäoikeuksissa on käsitelty yhteensä 19 syrjintätapausta. Näistä 12 tapauksessa on ollut kyse kiskonnantapaisesta työsyrynnästä (ja/tai ihmiskaupasta) etnisen alkuperän/kansalaisuuden perusteella. Tavallista työsyrynnää on käsitelty seitsemässä tapauksessa, joissa kolmessa on ollut kyse työsyrynnästä etnisen alkuperän/kansalaisuuden perusteella.

210. Lounais-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualue on ilmoittanut käsitelleensä 11/2011 – 03/2015 välisenä aikana yhteensä 26 syrjintätapausta. Samaan aikaan käräjäoikeuksissa on käsitelty yhteensä kuusi syrjintätapausta. Tarkempia tietoja ei ole saatavilla.

211. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualue on ilmoittanut käsitelleensä 11/2011 – 03/2015 välisenä aikana yhteensä 45 syrjintää koskevaa asiaa. Samaan aikaan alueen käräjäoikeuksissa on käsitelty yhteensä neljä tapausta. Tarkempia tietoja ei ole saatavilla.

212. Itä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualue on ilmoittanut käsitelleensä vuosina 2012–2014 yhteensä 46 syrjintää koskevaa asiaa. Kahdeksassa tapauksessa syrjintäperusteena on ollut rotu ja/tai kansalaisuus. Vastuualueen käräjäoikeuksissa on 2012 -03/2015 välisenä aikana käsitelty 18 syrjintätapausta.

213. Syrjintätapauksia eri oikeusasteissa on selvitetty ”Riitelemine on pienelle ihmiselle raskasta” –tutkimusraportissa.⁵¹

⁵¹ Lukumäärätietoja työsuojeluviranomaisten tietoon tulleista syrjintäepäilyistä vuodelta 2011 on saatavilla julkaisussa ”Riitelemine on pienelle ihmiselle raskasta”. Sisäasiainministeriön julkaisu 13/2013, <http://www.intermin.fi/julkaisu/132013?docID=44691>

214. Vähemmistövaltuutetun toimistossa tuli vuonna 2012 vireille yhteensä 643 asiakastapausta, joista 219 koski syrjintää. Vastaavasti vuonna 2013 vireille tuli 723 tapausta, joista syrjintäasioita 285 ja vuonna 2014 tapauksia oli 782, joista syrjintäasioita 289 kappaletta.

Artikla 7

A. Opetus ja koulutus

Ihmisoikeudet opetussuunnitelmissa

215. Opetushallitus hyväksyi esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet joulukuussa 2014⁵². Näiden perusteiden mukainen paikallinen opetussuunnitelma otetaan käyttöön esiopetuksen ja vuosiluokkien 1–6 osalta vuoden 2016 aikana ja vuosiluokkien 7–9 osalta porrastetusti vuosina 2017–2019.

216. Perusopetus edistää hyvinvointia, demokratiaa ja aktiivista toimijuutta kansalaisyhteiskunnassa. Perusopetuksessa annetaan tietoa sukupuolen moninaisuudesta, pyritään haastamaan sukupuolistereotyyppiä sekä kannustetaan koulutus- ja uravalintoihin, jotka riippuvat oppilaan kiinnostuksen kohteista, ei sukupuolittuneista mielikuvista. Perusopetuksen arvopohjan mukaan kulttuurinen moninaisuus nähdään rikkautena. Tasa-arvon tavoite ja laaja yhdenvertaisuusperiaate ohjaavat perusopetuksen kehittämistä. Opetus edistää osaltaan taloudellista, sosiaalista, alueellista ja sukupuolten tasa-arvoa. Opetus on oppilaita uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Koulua ja opetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

217. Nykyiset nuorten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet ovat vuodelta 2003, ja ne otettiin käyttöön lukioissa viimeistään syksyllä 2005. Aikuisten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet ovat vuodelta 2004. Opetushallitus tekee seurantaan opetussuunnitelmien käyttöönotosta ja niiden toimivuudesta. Muun muassa lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteita täydennettiin ihmisoikeuksien ja holokaustin osalta vuonna 2010. Lukiokoulutuksen uudet yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako sekä uudistettavat lukiokoulutuksen perusteet otetaan käyttöön 1.8.2016.

Selvitys ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen toteutumisesta

218. Ihmisoikeuskeskus toteutti vuoden 2013 aikana selvityksen ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen toteutumisesta Suomen koulutusjärjestelmässä⁵³. Selvitys julkaistiin helmikuussa 2014. Kyseessä on ensimmäinen Suomessa toteutettu varsinainen kartoitus ihmisoikeuskoulutuksen määrästä, laajuudesta ja laadusta. Selvityksen yhteydessä julkaistiin myös ihmisoikeusvaltuuskunnan hyväksymät suositukset ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen kehittämiseksi. Ihmisoikeusvaltuuskunta suositteli muun muassa ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutusta koskevan toimintaohjelman laatimista sekä opettajien ja kasvattajien ihmisoikeusosaamisen vahvistamista.

⁵² http://www.opph.fi/saadokset_ ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ ja_ tutkintojen_ perusteet/perusopetus

⁵³ <http://www.ihmisoikeuskeskus.fi/mita-temme/ihmisoikeuskasvatus- ja- koulutus/>

Selvitys ihmisoikeuksiin liittyvien tavoitteiden toteutumisesta opettajankoulutuksessa

219. Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi syyskuussa 2013 selvityshenkilöille toimeksiannon selvittää demokratiaan ja ihmisoikeuksiin liittyvien tavoitteiden toteutumista ja sisältöjen käsitteilyä yliopistojen ja ammatillisten opettajakorkeakoulujen opettajankoulutuksessa⁵⁴. Selvitystyön tavoitteena oli muun muassa tuottaa suosituksia demokratia- ja ihmisoikeuskysymysten opetuksen ja opintojen kehittämiseksi opettajankoulutuksessa ja siihen kuuluvassa harjoittelussa.

220. Opettajankoulutuksen eri osapuolten kuulemisten sekä opetussuunnitelmien tarkastelun perusteella on ilmeistä, että kaikissa yksiköissä pidetään demokratiaa ja ihmisoikeuksia koulutuksen keskeisinä arvolähtökohtina. Ne liittyvät myös toimintakulttuuriin. Demokratiaa ja ihmisoikeuksia suoranaisesti käsitteleviä opintojaksoja sisältyy eri koulutuksiin hyvin vähän. Useimmissa yksiköissä nämä teemat tulevat kuitenkin esille monissa eri yhteyksissä, esimerkiksi kasvatustieteen filosofis-yhteiskunnallisilla jaksoilla ja monikulttuurisuusopinnoissa. Yliopistot ja ammatilliset opettajankoulutuslaitokset kehittävät opetussuunnitelmiaan autonomisesti. Erityisesti ihmisoikeustoimijat näkivät tämän vaikeuttavan ihmisoikeuskysymysten tuomista näkyväksi osaksi opettajankoulutusta.

221. Selvityshenkilöt suosittelivat muun muassa ihmisoikeuskysymysten, demokratian ja osallistamisen tuomista nykyistä näkyvämmäksi ja laajemmaksi osaksi koulutusta. Opettajaopiskelijoiden on saatava paitsi tietoja, myös käytännön valmiuksia ja kokemuksia, jotka mahdollistavat ihmisoikeuksia ja osallisuutta kunnioittavan toiminnan opetustyössä. Tämä edellyttää opettajankouluttajien ammatillisen kehittymisen tukemista sekä verkostoitumista ja yhteistyötä. Erityisen tärkeää on resurssien suuntaaminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen tutkimukseen.

Oppimateriaalit

222. Sisäministeriö on koordinoanut toimia romaneita koskevan oppimateriaalin ja opettajan oppaan valmistelemiseksi ja levittämiseksi perusopetuksen yläkoulun käyttöön⁵⁵. Materiaali löytyy Romaniportaalista ja se käsittelee, paitsi romanien historiaa ja kulttuuriperintöä, myös nykyä erityisesti nuorten näkökulmasta sekä romaneihin liittyviä uskomuksia ja ennakkoluuloja.

223. Sisäministeriö on yhdessä Saamelaiskäräjien kanssa valmistellut materiaalia perusopetukseen (yläkoulu) saamelaisten historiasta, kulttuurista ja alkuperäiskansaoikeuksista. Materiaalin valmistukseen on osallistunut saamelaisnuoria edustavia ryhmiä. "Oktavuolta" oppimateriaali on nettilehden muodossa⁵⁶.

Vähemmistöihin kuuluvien lasten koulukiusaamisesta

224. Komitea suosittelee vahvistamaan edelleen pyrkimyksiä suojella romani- ja maahanmuuttajalapsia koulukiusaamiselta (kpl 17).

⁵⁴ http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2014/Demokratia_ja_ihmisoikeudet.html?lang=fi

⁵⁵ <http://www.romanit.fi/opetus/>

⁵⁶ http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=192&Itemid=234.

225. KiVa Koulu® -ohjelma⁵⁷ on opetusministeriön rahoittama, Turun yliopistossa kehitetty koulukiusaamista ehkäisevä ja vähentävä toimenpidekokonaisuus. Vahvasti tutkimustietoon perustuva ohjelma on suomalainen sosiaalinen innovaatio. KiVa Koulu on tarkoitettu perusopetusta antavien koulujen käyttöön. KiVa Koulua on vakiinnutettu valtakunnallisesti perusopetuksen koulujen käyttöön syksystä 2009 alkaen. Koulujen henkilökunnalle tarjotaan tietoa kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta. Koko koulu yhteisö sitoutetaan kiusaamisen vastaiseen työhön. Tutkimusten mukaan suomalaisista peruskoululaisista noin 5–10 prosenttia joutuu jatkuvan kiusaamisen kohteeksi. Määrä ei ole vähentynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana. KiVa Koulu -ohjelman käyttäjiksi on Suomessa rekisteröitynyt noin 2500 koulua. KiVa Koulu -ohjelmaa toteuttaville kouluille on kehitetty laatusuosituksia, joiden avulla koulut voivat seurata ohjelman toteuttamisen astetta ja laatua omalta osaltaan.

226. Sisäasiainministeriön teettämä kansallinen tutkimus *Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokemus syrjintä Suomessa*⁵⁸ (Sisäasiainministeriön julkaisu 36/2010) osoittaa, että syrjintäkokemukset lasten ja nuorten arjessa ovat varsin yleisiä. Romanilasten kokemuksista on koottu muun muassa lapsiasiavaltuutetun julkaisuun *Enemmän samanlaisia kuin erilaisia*⁵⁹.

227. Tutkimuksen mukaan yleisimmin syrjintää esiintyy juuri koulussa. Maahanmuuttajataustaiset vastaajat erottuivat kyselyssä ennakkoluuloisen suhtautumisen kokemusten yleisyydessä: näistä nuorista lähes kolmasosa kertoo kokeneensa usein ennakkoluuloista suhtautumista. Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajataustaisista lapsista ja nuorista 65 % on kokenut koulussa nimitelyä. Tutkimuksessa todetaan myös, että valtaosassa vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten ja nuorten kiusaamiskokemuksista on todennäköisesti kyse yhdenvertaisuuslain mukaisesta häirinnästä..

228. Uusimman kouluterveyskyselyn mukaan maahanmuuttajataustaiset nuoret joutuvat useammin kiusatuksi. Lisäksi heidän keskuudessaan väkivallan ja väkivallan uhkan kokeminen on yleisempää.⁶⁰ Nuorisobarometrin vastausten pohjalta on tarkasteltu etniseltä taustaltaan eri ryhmiin kuuluvia nuoria. Ylikansallisten liittojen jälkeläiset (53 %) ja suomenkieliset kantaväestön nuoret (44 %) ilmoittavat eniten koulussa koettua syrjintää. Maahanmuuttajataustaisista nuorista syrjinnän kokemuksia koulussa raportoi puolestaan 38 ja ruotsinkielisistä kantaväestön nuorista enää 16 prosenttia. Erityisesti ylikansallisten liittojen jälkeläistyttöjen/naisten ja suomenkielisten kantaväestön tyttöjen/naisten kohdalla syrjinnän kokemukset korostuvat⁶¹.

229. VERSO-toiminnan restoratiivinen sovittelu⁶² tarjoaa vaihtoehdoisen tavan ratkaista oppilaiden keskinäisiä sekä opettajien ja oppilaiden välisiä ristiriitoja koulun arkipäivässä. Sovittelu

⁵⁷ <http://www.kivakoulu.fi/>

⁵⁸ *Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokemus syrjintä Suomessa*. Sisäasiainministeriön julkaisu 36/2010, <http://www.intermin.fi/julkaisu/362010?docID=24923>

⁵⁹ *Enemmän samanlaisia kuin erilaisia. Romanilasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomessa*. Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 2009:2, http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=101063&name=DLFE-9934.pdf

⁶⁰ *Maahanmuuttajataustaisten 8. ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi - Kouluterveyskysely 2013 (2014)*.

⁶¹ Kivijärvi, Antti & Jussi Ronkainen: *Syrjinnästä vapaita alueita? Etnisyys ja syrjintä nuorten tilakokemuksena*. Teoksessa Myllyniemi 2015.

⁶² <http://www.sovittelu.com/vertaissovittelu>

on selkeä toimintamalli, jonka avulla sovittelijoiksi koulutetut koulun henkilökunnan jäsenet ja oppilaat auttavat osapuolia itse löytämään ratkaisun ristiriitaansa.

Poliisin perus- ja ihmisoikeuskoulutus

230. Poliiseille annetaan koulutusta ja kiinnitetään huomiota muun muassa poliisin antamien ohjeiden kautta vihamotiivien kirjaamiseen ja ottamiseen huomioon esitutkinnassa. Vihamotiivila tarkoitetaan rasististen motiivien lisäksi myös seksuaalista suuntautumista, vammaisuutta, uskontoa tai vakaumusta teon tekemisen vaikuttimena. Poliisin ylijohdon antama ohje ”*Epäillyn viharikoksen tai sellaisia piirteitä sisältävän rikoksen luokittelemisen poliisiasiaan tietojärjestelmään*” tuli voimaan vuoden 2012 alussa. Ohjeen tarkoituksena on saada poimittua tietojärjestelmästä tarkempaa selvitystä varten sellaiset teot, joita joku asiaan osallisista tai poliisi pitää mahdollisena viharikoksena.

231. Poliisin ammatillisessa perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksessa on kiinnitetty huomiota suvaitsevaisuuden lisäämiseen poliisissa. Perus- ja ihmisoikeuksia käsitellään sekä poliisin peruskoulutuksessa (poliisin perustutkinto) että edistyneemmän tason opinnoissa (poliisialipäällystötutkinto ja poliisipäällystön tutkinto). Koulutusta on toteutettu erillisopetuksen lisäksi ns. läpivirtausmenettelyllä, jonka mukaisesti yhdenvertaisuuden sekä suvaitsevaisuuden ja kulttuurisen sietiivisyyden ja eettisen toimintatavan edistäminen ovat soveltuvalla tavalla esillä kaikissa koulutuksellisissa tilanteissa. Poliisin tutkintojen yleisiin kompetensseihin kuuluvat mm. eettinen osaaminen ja kansainvälisyysosaaminen, joiden tarkoituksena on tukea poliisien kykyä ottaa huomioon yksilön ja yhteiskunnan näkökulmat sekä kulttuurien väliset erot.

232. Poliisin perustutkintoon kuuluu myös ulkomaalaisten ja vieraan kulttuurin kohtaamiseen, viharikosten tunnistamiseen ja poliisin ammattietikkaan liittyviä opintoja useissa eri oppiaineissa. Viharikoksiin liittyvät asiat ovat integroitu tarkoituksenmukaisella tavalla eri opintojaksojen opetussisältöihin. Suvaitsevaisuuden edistämiseksi sekä monikulttuurisen tietouden lisäämiseksi koulutuksessa käytetään mahdollisuuksien mukaan kouluttajia, jotka ovat vähemmistöryhmien edustajia. Peruskoulutuksen päättyessä kaikki poliisin perustutkinnon suorittaneet poliisivirassa toimivat antavat poliisin eettisen valan. Valassa luvataan muun muassa kunnioittaa jokaisen ihmisarvoa ja -oikeuksia.

233. Samoin kuin perustutkintokoulutuksessa myös poliisin päällystökoulutuksessa viharikoksiin ja ihmisoikeuksiin liittyvät asiat on integroitu eri opintojaksojen opintosisältöihin. Lisäksi poliisin jatko- ja täydennyskoulutuksessa järjestetään vuosittain useita eri koulutustilaisuuksia, joissa käsitellään muun muassa perus- ja ihmisoikeuksiin liittyviä ja eettistä poliisitoimintaa koskevia kysymyksiä. Kulttuurien ja eri uskontojen tuntemusta lisääviä koulutuksia on järjestetty, jotta poliisi osaisi ottaa huomioon erityisesti haavoittuvien ryhmien erityistarpeet. Vuosittain järjestettävän kaksipäiväisen seminaarin ”Poliisi ja ihmisoikeudet” teemoina ovat olleet muun muassa rasismin torjunta ja perus- ja ihmisoikeudet, eettinen poliisitoiminta sekä viharikokset ja syrjintä. Valtakunnallisesti järjestettävän koulutuksen lisäksi poliisin suvaitsevaisuutta lisäävää koulutusta järjestetään myös paikallisesti. Poliisi osallistuu mm. keväällä 2015 alkaneeseen *Good Practice Plus* -hankkeeseen, jonka tavoitteena on mm. lisätä poliisien valmiutta viharikosten tunnistamiseen sekä edistää hyvien suhteiden luomista ja ylläpitoa erityisesti muslimiyhteisöjen kanssa.

234. Vuosittain tehtävä tutkimus viharikoksista sekä tutkimuksen tuloksista tehtävä tiedotus tukee yhteiskunnan eri toimijoiden tietoisuutta rasismien ja rotusyrjinnän vastaisista säännöksistä. Poliisi on tehnyt vuodesta 1997 selvityksen poliisin tietoon tulleista epäillyistä rasisien motiivien omaavista rikoksista. Vuodesta 2008 selvitys on kattanut myös seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun, vammaisuuden, uskonnon ja elämäntapaomuksen viharikoksen motiiveina. Poliisi puuttuu matalalla kynnyksellä viharikoksiin ja tutkii ne mahdollisuuksien mukaan viivytyksittä. Yhteistyötä eri viranomaisien ja järjestöjen kanssa on jatkettu. Poliisihallituksen kutsuna toimii ”Poliisin ja etnisten yhteisöjen yhteistyöfoorumi”, jossa on edustajia etnisistä yhteisöistä, kansalaisjärjestöistä ja viranomaisista. Foorumin tarkoituksena on lisätä vuoropuhelua poliisin ja etnisten yhteisöjen välillä. Lähipoliisitoiminta lisää myös vähemmistöryhmien kanssa tehtävää yhteistyötä ja tekee poliisista helpommin lähestyttävän. Poliisi seuraa myös ääriliikkeisiin kuuluvien toimintaa.

Oikeushallinnon perus- ja ihmisoikeuskoulutus

235. Oikeusministeriön oikeushallinto-osaston koulutusyksikkö tuottaa vuosittain noin 230–300 koulutuspäivää oikeushallinnon henkilöstön osaamisen kehittämiseksi. Kokonaisuudessaan koulutusyksikön tuottamiin koulutuksiin osallistui vuonna 2014 yhteensä 2827 osallistujaa. Koulutusyksikön tuottamien koulutustilaisuuksien määrä oli noin 130 tilaisuutta, joista koostui yhteensä 245 koulutuspäivää. Koulutukset on suunnattu yleisten tuomioistuimien henkilöstölle, hallinto-oikeuksien henkilöstölle, oikeusavun ja edunvalvonnan henkilöstölle, erityistuomioistuimien henkilöstölle sekä kuluttajariitalautakunnalle. Lisäksi koulutuksissa saattaa olla teemasta riippuen eri sidosryhmien edustajia. Tuomareille suunnatut koulutukset jakautuvat koulutusteemoittain yleisten tuomioistuinten tuomareille sekä hallinto- että erityistuomioistuinten tuomareille. Osa koulutustoiminnasta toteutetaan myös yhteisenä yleisten- ja hallintotuomioistuinten tuomarikoulutuksina.

236. Yhteisiin koulutuksiin kuuluvat mm. EU-oikeudelliset koulutukset sekä ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia käsittelevät koulutukset. Koulutuksiin, joissa ihmis- ja perusoikeuksia sekä EIT:n viivästystuomioita ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita käsitellään, osallistuu vuosittain noin 400–550 tuomaria. Vuonna 2014 edellä mainittuja teemoja käsitteleviin koulutuksiin osallistui yhteensä noin 510 yleisten tuomioistuimien sekä hallintotuomioistuimien tuomaria.

B. Kulttuuri

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus

237. Opetus- ja kulttuuriministeriö asettama työryhmä käsitteli taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden edistämistä. Työryhmän nelivuotinen toimikausi päättyi 28.1.2013. Taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuus on edistynyt ja toteutetut toimenpiteet koettu oikeasuuntaisiksi, mutta saavutettavuutta heikentäviä esteitä löytyy edelleen saavutettavuuden kaikilta osa-alueilta. Työryhmä esittää loppuraportissaan⁶³ useita toimenpiteitä oman kielen ja kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen sekä taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden ja moninaisuuden edistämiseksi.

⁶³ Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus; Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:15, http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2014/Taiteen_ ja_ kulttuurin_ saavutettavuus.html?lang=fi

Erityis- ja vähemmistöryhmien edustuksellisuutta heitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa sekä taide- ja kulttuurialan päättävissä elimissä tulee edistää. Apurahajärjestelmiä tulee kehittää siten, että ne tukevat entistä paremmin erityis- ja vähemmistöryhmiin kuulu via taiteilijoita.

Selvitys romanien osallistumisesta kulttuuritoimintaan

238. Ihmisoikeusliitto julkaisi vuonna 2012 opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman selvityksen romanien osallisuudesta ja osallistumisesta kulttuuritoimintaan Suomessa⁶⁴. Selvitystä varten tehtiin laaja kysely, jolla kartoitettiin Suomessa asuvien yli 15-vuotiaiden romanien kulttuuripalvelujen käyttöä. Selvitys antaa osviittaa siitä, että romanikulttuuri elää murroksen aikaa. Muutokset tuntuvat useimmista vastaajista pelottavilta, sillä sukupolvien koetaan kasvaneen enemmän erilleen toisistaan, yhteisön olevan katoamassa ja perinteiden muuttuneen siten, että niiden noudattamisesta on tullut vaikeampaa. Kielen koettiin olevan avainasemassa romanikulttuurille, mutta sen oppiminen haluttiin pitää romanien omana asiana. Vastaajat toivoivat, että romanikulttuuria tehtäisiin tunnetummaksi valtaväestön kulttuuri-instituutioissa ja että perustettaisiin romanikulttuuria ylläpitäviä kulttuurikeskuksia. Erittäin harva vastaaja oli sitä mieltä, että romanasu tai ulkonäkö olisi este kulttuuripalvelujen käytölle.

Selvitys venäjänkielisten osallistumisesta kulttuuritoimintaan

239. Venäjän ja Itä-Euroopan Instituutin selvitys Suomen venäjänkielistä kulttuuripalveluiden käyttäjinä ja tuottajina⁶⁵ julkaistiin vuonna 2012. Selvityksen mukaan Suomessa asuvien venäjänkielisten kohdalla taide- ja kulttuuripalveluihin osallistumisen esteet johtuvat osaltaan asenteista niin venäjänkielisten kuin palvelujen tarjoajien puolelta. Venäjänkielisillä on taipumusta eristäytyä oman kulttuurisen ryhmänsä pariin ja käyttää ainoastaan omakielisiä taide- ja kulttuuripalveluja. Tämä voi johtua siitä, että oma kulttuuri koetaan perinnerikkaammaksi ja korkeatasoisemmaksi tai koska oman kulttuurisen ryhmän koetaan lieventävän mahdollisia syrjinnän kokemuksia. Suomalaisilla taide- ja kulttuuripalveluilla ei puolestaan ole aina tarpeeksi tahtoa kohdentaa palveluitaan venäjänkielisille. Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liiton mukaan venäjänkieliset haluaisivat osallistua tiiviimmin suomalaisten tarjoamaan kulttuuritoimintaan, vaikkakin joillekin ryhmille kieli on este. Kirjallisuuden kohdalla venäjänkielisen kirjallisuuden tarjonta on melko hyvällä tasolla. Teatterin puolella venäjänkielisille teatteriesityksille, etenkin lastenteatterille, olisi kysyntää.

240. Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman, vuonna 2013 toimintansa aloittaman *Culturasäätiön* tarkoituksena on säätiön sääntöjen mukaan kehittää ja vahvistaa venäjänkielisen väestön kielellistä identiteettiä ja edesauttaa venäjänkielisen kulttuurin kehittymistä Suomessa sekä muutoin kehittää kaksisuuntaista ja monialaista integraatiota.

⁶⁴ Romanit ja kulttuuri - Selvitys romanien osallisuudesta ja osallistumisesta kulttuuritoimintaan Suomessa. Toivonen, Reetta (2012). Ihmisoikeusliitto,

http://www.ihmisoikeusliitto.fi/images/pdf_files/Romanit%20ja%20kulttuuri.pdf

⁶⁵ Lammi, Anelma & Protassova, Ekaterina. 2012. Suomen venäjänkieliset kulttuuripalveluiden käyttäjinä ja tuottajina. Helsinki: Venäjän ja Itä-Euroopan Instituutti,

http://www.kulttuuriakakille.info/doc/monikulttuurisuus_kansio/suomen_venajankieliset_kulttuuripalveluiden_kayttajina__ja_tuot.pdf

Valtionavustukset monikulttuurisuuden tukemiseen

241. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää vuosittain valtionavustuksia monikulttuurisuuden tukemiseen ja rasismiin vastaiseen työhön, maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseen taiteen ja kulttuurin avulla sekä liikunnan yhdenvertaisuustyöhön. Monikulttuurisuuden tukemiseen tarkoitetuilla avustuksilla tuetaan kansallisten vähemmistöjen omaa kulttuuritoimintaa. Saamenkielisen kulttuurin tukemiseen sekä saamelaisjärjestöjen toimintaan osoitetaan saamelaiskäräjille jaettavaksi erillinen määräraha.

242. Avustuksia rasismiin vastaiseen työhön myönnetään yhteisöjen rasismiin ja muukalaisvihan vastaiseen sekä kulttuurien välistä vuoropuhelua edistävään toimintaan ja hankkeisiin. Vuonna 2014 tukea myönnettiin yhteensä €612 000.

243. Vuoden 2013 alussa aloitti toimintansa Taiteen edistämiskeskus⁶⁶, joka jakaa vuosittain apurahoja monikulttuurisuushankkeisiin ja kansainväliseen toimintaan. Monikulttuurisuutta edistäviin ja tukeviin hankkeisiin suunnatuilla apurahoilla on tarkoitus vahvistaa maahanmuuttajataustaisten ja kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien taiteilijoiden mahdollisuuksia harjoittaa taiteellista toimintaa ja osallistua tasavertaisesti Suomen taide-elämään.

244. Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee liikunnan yhdenvertaisuushankkeita. Tukeminen liittyy ministeriön toimeenpanemaan kehittämissuunnitelmaan maahanmuuttajien kotouttamiseksi liikunnan avulla. Monivuotista toimenpidekokonaisuutta toimeenpannaan vuosina 2011- 2015. Maahanmuuttajien kotoutumisen liikunnan avulla hankkeen kokonaissuuranta- ja arviointi valmistui vuoden 2014 aikana. Maahanmuuttajien omaan liikuntatoimintaan keskittyvä selvitystyö valmistui 2013. Vuonna 2012 julkaistiin ministeriön tuella osana YES 4 –hanketta selvitys nuorten syrjintäkokemuksista ja osallistumisen esteistä liikunnan kansalaistoiminnassa.

245. Toukokuun alussa 2015 voimaan tulleen uuden liikuntalain tavoitteena on edelleen vahvistaa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta liikunnassa ja edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikua ja harrastaa liikuntaa. Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja monikulttuurisuus on kirjattu lain toteuttamisen lähtökohdiksi. Valtionavustusta saavilta liikuntajärjestöiltä edellytetään tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmia 2016 alkaen. Opetus- ja kulttuuriministeriö on yhdessä sisäministeriön ja oikeusministeriön kanssa tukenut liikuntajärjestöjen yhdenvertaisuustietopankin luomista Valo ry:n verkkosivustolle YES 7 –hankkeen puitteissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja järjestöjen yhteistyö jatkuu mm. liikunnan yhdenvertaisuuskoulutuksen ja tiedotuksen alueilla.

246. Opetus- ja kulttuuriministeriö on valmistellut valtion kulttuuripolitiikan kehittämissuunnitelman vuoteen 2020.⁶⁷ Se on tarkoitettu ohjaamaan opetus- ja kulttuuriministeriön omaa toimintaa kulttuuripolitiikan alueella. Strategian yhtenä tavoitteena on saamelaiskulttuurin aseman vahvistaminen alkuperäiskulttuurina tukemalla saamelaiskulttuurikeskusta ja saamelaisperinteestä nousevaa uutta luovaa tuotantoa.

247. Opetus- ja kulttuuriministeriö on jatkanut romanijärjestöjen toiminnan ja romaneihin liittyvien kansalaistoiminnan hankkeiden tukemista taiteen ja kulttuurin sekä nuorisotyön määrära-

⁶⁶ <http://www.taike.fi/fi/etusivu/>

⁶⁷ Kulttuuripolitiikan strategia 2020. Opetusministeriön julkaisuja 2009:12, <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm12.pdf?lang=fi>

hoista tavoitteenaan romanien aktiivisen kansalaisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistaminen. Romanikielen säilymistä ja kehittymistä tuetaan myöntämällä määrärahoja romanikielen kielipeisiin sekä romanikielen opetukseen omana äidinkielenä perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa.

248. Tammikuussa 2013 avattiin Espoon kaupunginkirjasto Sellossa venäjänkielinen kirjasto, joka palvelee venäjänkielisiä ja venäjänkielestä kiinnostuneita asiakkaitaan. Kirjaston tavoitteena on tukea Suomessa asuvan venäjänkielisen väestön kieltä ja kulttuuria sekä välittää tietoa kaikille venäläisestä kulttuurista ja yhteiskunnasta kiinnostuneille.

249. Karjalan Kielen Seura on käynnistänyt Lasten ja nuorten kulttuurikeskuksen, joka aluksi on keskittynyt kirjojen ja levyjen tuotantoon ja kerhojen aikaansaamiseen. Seuraavassa vaiheessa tuotetaan mm. kerhomateriaaleja, pienoisnäytelmiä, lyhytfilmejä roolipelejä, lautapelejä ja tietokonepelejä sekä järjestetään yhteisiä leirejä ja kulttuuritapahtumia venäjänkarjalaisten kanssa.

C. Tiedotus

250. Toimivan demokratian edellytyksenä on riippumaton ja vapaa media. Valtioneuvoston demokratiapoliittisen selonteon⁶⁸ linjausten mukaisesti hallitus pyrkii edistämään demokratiasta käytävää yhteiskunnallista keskustelua ja aktiivista vuoropuhelua eri toimijoiden välillä, media mukaan lukien. Toimittajat ilman rajoja -järjestön vuosittaisessa lehdistönvapautta käsittelevässä indeksissä 2015 Suomi on ensimmäisellä sijalla.⁶⁹

Vähemmistökielinen media ja julkaisutoiminta

251. Yleisradion (Yle) tehtävänä on tuoda monipuolinen ja kattava julkisen palvelun televisio- ja radio-ohjelmisto siihen liittyvine oheis- ja lisäpalveluineen jokaisen saataville yhtäläisin ehdoin. Ylen toimintaa säätelee laki Yleisradio Oy:stä, joka linjaa Ylelle julkisen palvelun ohjelmatoiminnan suuntaviivat ja erityistehtävät. Julkisen palvelun ohjelmatoiminnan tulee muun muassa kohdella ohjelmatoiminnassa yhtäläisin perustein suomen- ja ruotsinkielistä väestöä, tuottaa palveluja saamen, romanin ja viittomakielellä sekä soveltuvin osin myös maan muiden kieliryhmien kielellä, tukea suvaitsevaisuutta ja monikulttuurisuutta sekä huolehtia ohjelmatarjonnasta myös vähemmistö- ja erityisryhmille sekä edistää kulttuurien vuorovaikutusta ja ylläpitää ulkomaille suunnattua ohjelmatarjontaa. Ylen toiminta rahoitetaan Yle-verolla.⁷⁰

252. Svenska Yle vastaa ruotsinkielisestä palvelutarjonnasta. Yle Sápmi tekee ainoana Suomessa uutis- ja ajankohtaissisältöjä, lastenohjelmia ja hartausohjelmia saamelaisille kaikilla kolmella saamen kielellä: pohjois-, koltan- ja inarinsaameksi. Ylellä on uutisia myös viittomakielellä, romanin, venäjän ja englannin kielellä sekä ainoana yleisradioyhtiönä maailmassa latinaksi.

253. Valtioneuvoston asetuksessa sanomalehdistön tuesta (389/2008) säädetään tuesta, jonka tarkoituksena on edistää ruotsin-, saamen-, karjalan ja romanikielisten ja viittomakielellä julkaisutavien sanomalehtien ja verkkolehtien julkaisemista. Lisäksi avustusta voidaan myöntää ruotsin-

⁶⁸ Avoin ja yhdenvertainen osallistuminen. Valtioneuvoston demokratiapoliittinen selonteko 2014. Selvityksiä ja ohjeita 14/2014. Oikeusministeriö, <http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1394630106756.html>

⁶⁹ 2015 World Press Freedom Index: <http://index.rsf.org/#/>

⁷⁰ <http://yle.fi/yleisradio/>

kielisten uutispalvelujen tuottamiseen sekä saamenkielisen aineiston tuottamiseen ja julkaisemiseen suomen tai ruotsin kielellä julkaistavan lehden yhteydessä. Tarkoituksena on siten edistää sananvapautta sekä tiedonvälityksen monipuolisuutta ja moniarvoisuutta.

254. Valtioneuvosto muuttama sanomalehdistön tukea koskeva asetus (538/2011) tuli voimaan 1.1.2013. Uudistuksen myötä lehdistötukea voidaan jatkossa myöntää myös karjalankielisille verkkojulkaisuille ja liitteille, jotka ilmestyvät suomen tai ruotsin kielellä julkaistavien lehtien yhteydessä. Vähemmistökielillä julkaistavien sanomalehtien ja niitä vastaavien julkaisujen tukemiseen myönnettiin vuonna 2015 valtioneuvoston päätöksellä € 500 000. Tukea saavat *Nyhetsbyrån FNB Ab* (ruotsin kieli), *Lapin Kansa* (saamen kieli) ja *Karjalan kielen seura ry* (karjalan kieli).

III. MUUT KOMITEAN SUOSITUKSET

A. YLEISSOPIMUS SIIRTOTYÖNTEKIJÖIDEN OIKEUKSIEN SUOJELUSTA

255. Hallitus on tarkastellut vuosina 1992, 2004 ja 2011 siirtotyöntekijöiden ja heidän perheenjäsentensä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen ratifiointiedellytyksiä. Lausunto-kierrosten perusteella päädyttiin johtopäätökseen, että yleissopimuksen ratifiointi ei ole tarkoituksenmukaista. Suomen lainsäädännössä ei erotella siirtotyöntekijöitä muista maahanmuuttajista. Heitä suojaavat samat perustuslailliset oikeudet ja Suomen ratifioimat ihmisoikeussopimukset kuin muitakin maahanmuuttajia.

B. ITSENÄISTEN MAIDEN ALKUPERÄIS- JA HEIMOKANSOJA KOSKEVA KANSAINVÄLISEN TYÖJÄRJESTÖN YLEISSOPIMUS NRO 169

256. Komitea suosittelee pyrkimistä asianmukaiseen neuvotteluratkaisuun kiistassa saamelaisten oikeuksista perinteisiin maa-alueisiinsa, ottamaan tässä yhteydessä huomioon Kansainvälisen työjärjestön yleissopimuksen nro 169 sekä ryhtymään asianmukaisiin toimiin suojellakseen saamelaisten perinteistä poronhoitoelinkeinoja (kpl 13).

257. Hallituksen esitys (HE 264/2014 vp) alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimuksen nro 169 hyväksymisestä annettiin eduskunnalle 27.11.2014. Asian käsittely siirtyi vaalien yli uudelle eduskunnalle.

258. Hallituksen esitykseen kirjattu Suomen kansallinen ratkaisu lähtee siitä, ettei saamelaisten kotiseutualueella oleviin maa- ja vesialueisiin kohdistuvia omistus-, hallinta- ja käyttöoikeuksia muuteta. Sen sijaan kehitetään saamelaisten oikeuksia osallistua saamelaisten kotiseutualueella olevien valtion maa- ja vesialueiden käyttöä koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon samoin kuin saamelaisten oikeutta käyttää näitä alueita saamelaiskulttuurin harjoittamiseen, ylläpitämiseen ja edistämiseen. Asutus on saamelaisten kotiseutualueella yhteiskunnallisista ja maantieteellisistä syistä muodostunut vuosisatojen aikana sellaiseksi, että saamelaiset ja muu väestö ovat asuttaneet osin samoja alueita ja harjoittaneet osin samoja elinkeinoja.

259. Lisäksi ehdotetaan Metsähallituksesta annetun lain muuttamista (HE 132/2015).

C. DURBANIN JULISTUKSEN JA TOIMINTAOHJELMAN SEURANTA

260. Käsillä olevassa määräaikaisraportissa esitetyt lukuisat lainsäädännölliset, hallinnolliset, koulutukselliset ja kulttuuriin liittyvät käytännön tason uudistukset ja hankkeet perustuvat osittain Durbanin julistuksen ja toimintaohjelman täytäntöönpanoon ja seurantaan Suomessa.

D. KANSALAI SJÄRJESTÖJEN KUULEMINEN

261. Suomen 23. määräaikaisraportti laadittiin ulkoasiainministeriössä tiiviissä yhteistyössä eri sektoriministeriöiden ja muiden keskeisten viranomaisten kanssa. Ylimmiltä laillisuusvalvojilta, Ihmisoikeuskeskukselta, erityisvaltuutetuilta, neuvottelukunnilta ja kansalaisyhteiskuntaa edustavilta järjestöiltä pyydettiin kirjalliset lausunnot raportin laatimista varten. Lausuntopyyntö lähetettiin 80 eri taholle. Lisäksi 10.4.2015 järjestettiin ulkoasiainministeriössä kuulemistilaisuus edellä mainituille tahoille, jotta nämä voisivat esittää näkemyksensä raporttiluonnoksesta.

E. TIETOJEN LEVITTÄMINEN

262. Ulkoasiainministeriö antoi 4.9.2012 tiedotteen (nro 204/2012) komitean hyväksymistä loppupäätelmistä suosituksineen.

263. Suositukset käännettiin heti niiden hyväksymisen jälkeen molemmille kansalliskielille, suomeksi ja ruotsiksi, sekä myös pohjoissaameksi. Suositukset lähetettiin loka-marraskuun vaihteessa 2012 laajalti tiedoksi kaikkiin ministeriöihin, eduskunnalle, ylimmille laillisuusvalvojille ja valtuutetuille, korkeimpiin oikeuksiin, neuvottelukunnille, kirkkoille ja uskonnollisille yhdyskunnille, Suomen Kuntaliitolle, ihmisoikeuksiin keskittyneille tutkimusinstituuteille sekä useille vähemmistöjä edustaville elimille ja kansalaisjärjestöille. Läheteessä toivottiin, että jakelussa mukana olleet tahot jakaisivat ministerikomitean antamia suosituksia keskuudessaan mahdollisimman laajasti.

264. Yleissopimus ja sen suomen- ja ruotsinkieliset käännökset on julkaistu Suomen säädöskoelmaan sopimussarjassa (SopS 37/1970). Säädöskokoelma on saatavilla suurimmissa julkisissa kirjastoissa. Lisäksi yleissopimuksen sopimusteksti on saatavilla valtion säädöstietopankista FINLEXistä⁷¹ ja ulkoasiainministeriön Internet-sivuilta⁷². Internetiä voi käyttää maksutta yleisissä kirjastoissa.

265. Yleissopimuksen täytäntöönpanoa koskevat hallituksen raportit on julkaistu ulkoasiainministeriön Internet-sivuilla, jossa yleissopimuksella on oma sivunsa⁷³. Sivulta löytyvät myös komitean loppupäätelmät ja suositukset neljällä kielellä (englanti, suomi, ruotsi ja pohjoissaame).

⁷¹ <http://www.finlex.fi>

⁷² <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=67849>

⁷³ <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=67849>

F. PERUSRAPORTTI

266. Perusraportti (*core report*) on tarkoitus antaa vuoden 2016 aikana.

= = =

LIITTEET

- Uusi yhdenvertaisuuslaki (englanniksi)
- Esite yhdenvertaisuuslaista 2015 (englanniksi)
- Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko 2014 (englanniksi)
- Maahanmuuton strategia 2020 (englanniksi)
- Turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma 2015 (englanniksi)
- Puutteita ja parannuksia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa - ote eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksesta vuodelta 2014 (englanniksi)
- Erilaisena arjessa – Selvitys romanien syrjäytäkokemuksista 2014 (tiivistelmä englanniksi)